

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เรื่อง ปัญหาการบริหารแหล่งเรียนรู้ทางเทคโนโลยีภายในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 36 ผู้ศึกษาค้นคว้าได้ศึกษาสาระสำคัญของเรื่องตามลำดับดังนี้

1. หลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวกับการบริหาร
 - 1.1 ความหมายของการบริหาร
 - 1.2 ทฤษฎีการบริหารตามวงจรควบคุมคุณภาพของเดมมิ่ง (Deming Cycle : PDCA)
 - 1.3 การบริหารแหล่งเรียนรู้
2. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้
 - 2.1 ความหมายและความสำคัญของแหล่งเรียนรู้
 - 2.2 ความเป็นมา แนวคิด และหลักการในการจัดแหล่งเรียนรู้
 - 2.3 ประเภทของแหล่งเรียนรู้
 - 2.4 รูปแบบการจัดกิจกรรมและสื่อของแหล่งเรียนรู้
3. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ทางเทคโนโลยีทางการศึกษา
4. บริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 36
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

หลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวกับการบริหาร

1. ความหมายของการบริหาร

การบริหาร (Administration) มีผู้ให้ความหมายไว้ต่างๆ กันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับมุมมอง การบริหารของนักการศึกษาซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกัน ดังนี้

Carter V. Good (1973 อ้างอิงใน ภาวดี อนันต์นาวิ, 2551, หน้า 1) ได้ให้ความหมายของการบริหารนั้นมีทั้งในแง่มุมมองที่เป็นกระบวนการทำงานร่วมกับบุคคลและกลุ่มบุคคลที่ร่วมมือกัน ดำเนินการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

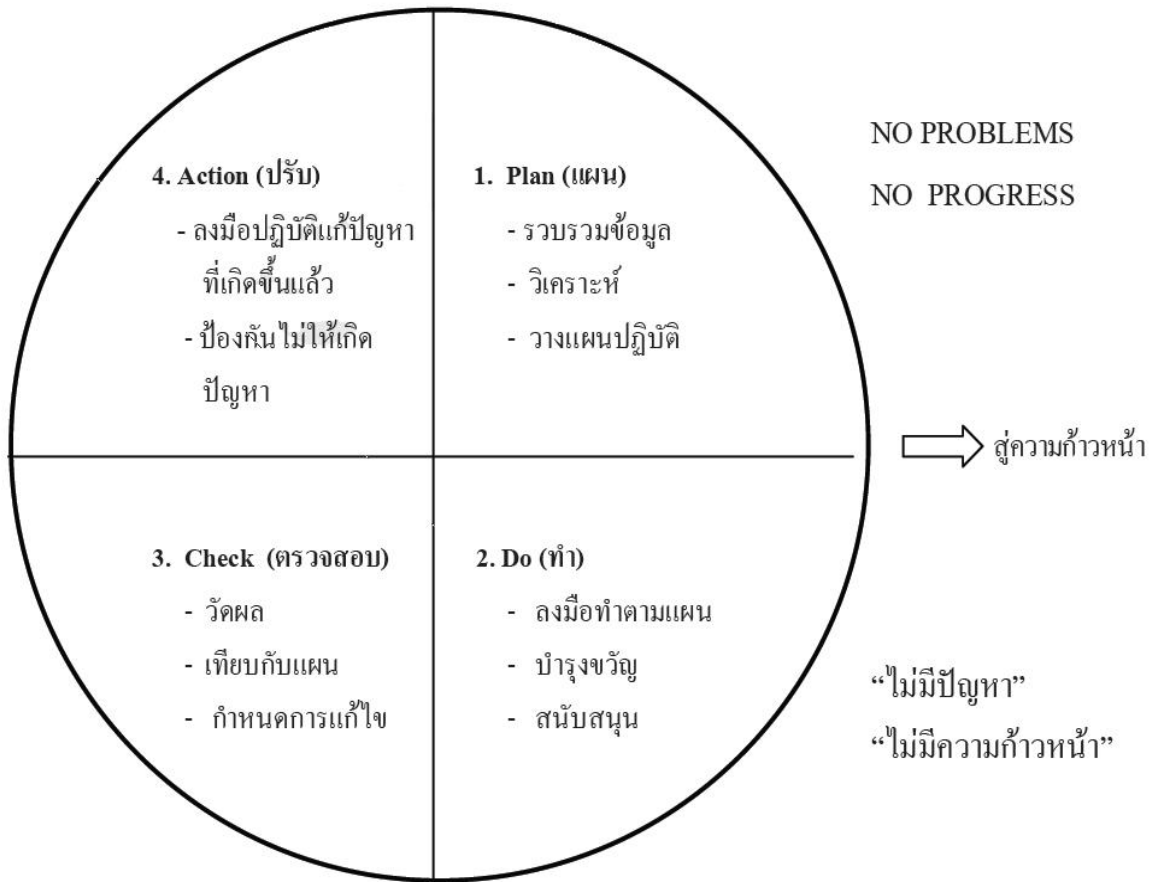
Herbert A. Simon (1985 อ้างอิงใน จันทรานี สงวนนาม, 2551, หน้า 24) กล่าวว่า การบริหารเป็นการใช้ศิลปะของผู้บริหารที่ทำให้ผู้ปฏิบัติงานทำงานจนสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย นอกจากนั้นการบริหารมีความหมายในลักษณะที่เป็นกระบวนการทางสังคมในด้านโครงสร้าง หน้าที่และการปฏิบัติ (Getzels. Jacop w., et al, 1968 อ้างอิงใน จันทรานี สงวนนาม, 2551, หน้า 24)

ชาญชัย อาจิ้นสมาจาร (2545, หน้า 39) ได้ให้ความหมายของการบริหารว่าเป็นความพยายามที่จะสั่ง ณะ และผสมผสานความพยายามของมนุษย์ซึ่งมีจุดหมายปลายทางหรือเป้าหมายบางอย่าง

สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการทางสังคมที่ผู้บริหารและสมาชิกในองค์การทำงานร่วมกันโดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะ ซึ่งผู้บริหารต้องใช้ศิลปะรวมถึงเทคนิคและวิธีการต่างๆ โดยอาศัยความร่วมมือกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ทฤษฎีการบริหารตามวงจรควบคุมคุณภาพของเดมมิ่ง (Deming Cycle : PDCA) กระบวนการบริหารวงจรคุณภาพ PDCA มีนักวิชาการและนักการศึกษา กล่าวไว้ดังนี้

นิตย สัมมาพันธ์ (2535, หน้า 101-103) ได้สรุปหลักการและขั้นตอนของวงจรคุณภาพเดมมิ่ง (Deming Cycle) ว่าเป็นหัวใจของกิจกรรมสร้างคุณภาพมี 4 ขั้นตอน ที่เปรียบเสมือน 4 ส่วนของวงล้อที่หมุนไปเรื่อย ๆ ตลอดระยะเวลาของการดำเนินโครงการสู่ความก้าวหน้า คือ “คุณภาพของงาน” ควบคู่ไปกับ “คุณภาพชีวิตการทำงาน” (QWL หรือ Quality of Work Life)

ภาพ 2 ขั้นตอนวงจรคุณภาพเดมมิ่ง (Deming Cycle)

ที่มา: วีรพล บดีรัฐ (2543, หน้า 29)

เรานิยมเรียกงวงจรคุณภาพของเดมมิ่ง ว่า PDCA ซึ่งหมายถึง 1) การวางแผน (plan) 2) การลงมือทำ (do) 3) การประเมิน (check) และ 4) การปรับปรุงในเชิงแก้ไขและป้องกันปัญหา (action) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การวางแผน (plan) หมายถึง การวางแผนซึ่งควรประกอบด้วย

1. การเลือกหัวข้อปัญหาในการปรับปรุงงาน
2. การหาองค์ประกอบใหญ่ๆ ของปัญหาโดยวิธีการระดมสมอง
3. การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของปัญหา

4. การเลือกองค์ประกอบสำคัญของปัญหาโดยใช้แผนภูมิพาเรโต
5. การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาโดยวิธีระดมสมองและผังก้างปลา
6. การตั้งเป้าหมายที่แน่นอนและชัดเจนในการปรับปรุงงาน
7. การหาวิธีการแก้ไขปัญหา แล้วกำหนดเป็นแผนดำเนินการ

ในการดำเนินงานนั้น กระบวนการวางแผนถือว่ามีสำคัญหรือมีความจำเป็นอันดับหนึ่ง ดังคำกล่าวที่ว่า “การทำงานใดก็ตาม หากมีการวางแผนงานที่ดีก็เหมือนงานนั้นสำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่ง” (ไชยยศ เรืองสุวรรณ, 2533, หน้า 21) และได้สรุปความหมายของการวางแผนไว้ว่าเพื่อเป็นการกำหนด วัตถุประสงค์ของงานให้ชัดเจน เป็นแนวทางในการประสานงานระหว่างหน่วยงานหรือบุคคล มิให้เกิดการทำงานซ้ำซ้อน ป้องกันปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน และเป็นมาตรฐานในการปฏิบัติงาน

การปฏิบัติ (do) หมายถึง การหาความรู้เกี่ยวกับวิธีการดำเนินการ การลงมือดำเนินการแก้ไขปัญหาตามวิธีการที่ได้กำหนดเอาไว้ในแผน รวมถึงการรวบรวมบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องและผลลัพธ์การดำเนินงาน

การตรวจสอบ (check) หมายถึง การติดตามประเมินผลหรือการตรวจสอบการปฏิบัติงานเพื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐาน ตรวจสอบผลลัพธ์ของการดำเนินงานเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานหรือตรวจสอบผลการแก้ไขปัญหาเปรียบเทียบกับเป้าหมายที่วางไว้

การปรับปรุง (action) หมายถึง การกำหนดมาตรการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้ไม่บรรลุเป้าหมาย หรือดำเนินการปรับปรุงแก้ไขปัญหปัจจุบัน และป้องกันปัญหาในอนาคตแล้วจัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงานไว้เพื่อป้องกันมิให้ปัญหาเดิมกลับคืนสภาพ

สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ (2542, หน้า 187-190) กล่าวว่ากระบวนการจัดการที่สถานศึกษาควรนำมาใช้ในการบริหารคุณภาพ คือ การควบคุมคุณภาพโดยใช้วงจรเดมมิงในกิจกรรมต่างๆ ทุกระดับการบริหารและการปฏิบัติ PDCA ย่อมาจาก plan - do - check - act หมายถึง การวางแผน -ปฏิบัติ ตรวจสอบ- ปรับปรุง ซึ่งต้องดำเนินการอย่างมีวินัยให้ครบวงจรหมุนเวียนพัฒนาไปไม่มีหยุด ส่วน สุมน อมรวิวัฒน์ และคณะ (2544, หน้า 11-24) ได้กล่าวว่า แนวคิดของวงจรคุณภาพเดมมิง (Deming Cycle : PDCA) นี้ ดร.วอลท์เตอร์ ชิวฮาร์ต (Walter Shewhart) เป็นผู้พัฒนาขึ้นเป็นคนแรกในปี ค.ศ. 1939 และ ดร.เอ็ดเวิร์ด เดมมิง (Edward Deming) เป็นผู้นำมาเผยแพร่ในประเทศญี่ปุ่นเมื่อ ปี ค.ศ. 1950 จนเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในชื่อ วงจรเดมมิง (Deming Cycle) หรือวงจรคุณภาพควบคุม

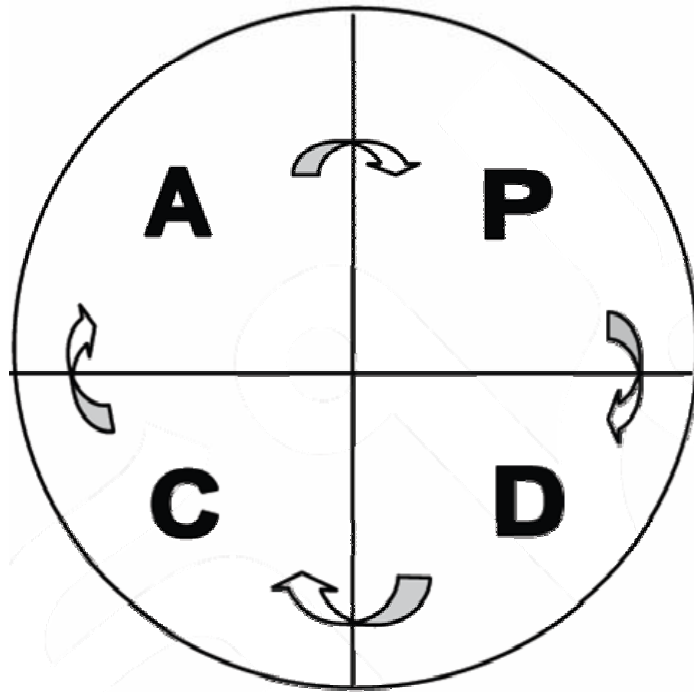
คุณภาพ (Quality Control Circle : PDCA) จุดมุ่งหมายของวงจร PDCA ซึ่งเป็นกิจกรรมพื้นฐานในการบริหารคุณภาพ ต้องการปรับปรุงการทำงานในแต่ละรอบของ PDCA อย่างต่อเนื่อง มีระบบและอย่างมีการวางแผนพัฒนาต่อไปเรื่อยๆ หลักการบริหารด้วยวงจรคุณภาพของเดมมิง มี 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 การวางแผน (plan-P) การวางแผนจะช่วยพัฒนาความคิดต่างๆ เพื่อนำไปสู่รูปแบบที่เป็นจริงขึ้นมาในรายละเอียดให้พร้อมในการเริ่มต้นลงมือปฏิบัติ ดังนั้นการวางแผนจึงต้องมีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยละเอียดรอบคอบ เพื่อให้ได้แผนที่สมบูรณ์และดีที่สุด โดยกำหนดขอบเขตของปัญหาให้ชัดเจน กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายและกำหนดวิธีการที่จะบรรลุถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายให้ชัดเจนและถูกต้องแม่นยำที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

ขั้นที่ 2 การปฏิบัติตามแผน (do-D) ประกอบด้วยการทำงาน 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การวางแผนกำหนดการ ในระยะนี้มีการแยกแยะกิจกรรมต่างๆ ที่ต้องการทำ กำหนดเวลาที่คาดว่าจะต้องใช้ ในกิจกรรมแต่ละอย่างและการจัดสรรทรัพยากรต่างๆ ระยะที่ 2 การจัดการโดยเชิญผู้เชี่ยวชาญหลายแขนงจากแหล่งต่างๆ มาช่วย และประสานงานกับฝ่ายต่างๆ ระยะที่ 3 พัฒนาความสามารถในการทำงานของผู้ร่วมงาน โดยการทำให้ผู้ร่วมงานเข้าใจถึงงานทั้งหมดทราบเหตุผลที่ต้องกระทำ และสามารถใช้ดุลยพินิจที่เหมาะสมในการทำงานร่วมกัน

ขั้นที่ 3 การตรวจสอบ (check-C) ทำให้ทราบสภาพการณ์ของงานที่เป็นอยู่เปรียบเทียบกับสิ่งที่วางแผนไว้ โดยมีกระบวนการดังนี้ กำหนดวัตถุประสงค์ของการตรวจสอบ รวบรวมข้อมูล พิจารณากระบวนการทำงานเป็นตอน ๆ เพื่อแสดงจำนวนและคุณภาพของผลงานที่ได้รับในแต่ละขั้นตอนเปรียบเทียบกับที่ได้วางแผนไว้ การรายงานและเสนอผลการประเมินรวม

ขั้นที่ 4 การแก้ไขปัญหา (act-A) จากผลการตรวจสอบหากพบว่าเกิดปัญหา อุปสรรคและข้อบกพร่องทำให้งานที่ได้ไม่ตรงตามเป้าหมายหรือผลงานไม่ได้มาตรฐาน ต้องวิเคราะห์หาสาเหตุเพื่อวางแผนปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นหรือปฏิบัติการแก้ไขปัญหาลักษณะปัญหาที่ค้นพบ โดยอาจใช้มาตรการดังนี้ การทบทวนนโยบาย การปรับปรุงระบบหรือวิธีการทำงานหรือการประชุมแก้ไขกระบวนการทำงาน หรือหากประสบผลสำเร็จก็วางแผนปรับปรุงให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไปเรื่อยๆ วงจรคุณภาพของเดมมิง จึงเป็นวงจรการพัฒนาที่จะต้องหมุนให้มีการพัฒนาดีขึ้นเรื่อยๆ ไม่หยุดนิ่ง

ภาพ 3 วงจรคุณภาพเดมมิ่ง (Deming Cycle)

ที่มา: วีรพล บดีรัฐ (2543, หน้า 32)

การนำวงจรคุณภาพเดมมิ่งไปสู่การปฏิบัติให้ประสบผลสำเร็จนั้น ครูและผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องผนึกกำลังรวมกันเป็นหนึ่งเดียว เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน มิฉะนั้นแล้วก็ อาจจะไม่ประสบผลสำเร็จได้และเสียมลงในที่สุด ซึ่งเป็นสภาพที่เกิดขึ้นกับโรงเรียนในประเทศไทยเป็นส่วนใหญ่ วงจรคุณภาพเดมมิ่งจะช่วยให้การบริหารงานเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้โดยมีขั้นตอนที่ผ่านกิจกรรมการร่วมคิดวางแผนปฏิบัติติดตามประเมินผล และปรับปรุงแก้ไขในการพัฒนาการศึกษา ต้องอาศัยบุคลากรทุกระดับในสถานศึกษา ตลอดจนครอบครัวและชุมชนแวดล้อม ในส่วนที่เป็นความรับผิดชอบของสถานศึกษาในการจัดแหล่งเรียนรู้ นั้น ครูและผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องร่วมกันทำงานโดยอาศัยวงจรคุณภาพเดมมิ่ง เพื่อขับเคลื่อนระบบการบริหารแหล่งเรียนรู้ไปสู่การพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยให้เป็นทั้งคนดี มีปัญญา มีความสุขในการเรียนรู้และการดำรงชีวิตและมีจิตสำนึกรักชาติอย่างแท้จริง

จึงสรุปได้ว่า วงจรคุณภาพของเดมมิ่ง มีภารกิจหลัก 4 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การวางแผน ขั้นที่ 2 การดำเนินการหรือการปฏิบัติตามแผน ขั้นที่ 3 การตรวจสอบผลการปฏิบัติ และขั้นที่ 4 การปรับปรุงแก้ไขหรือการแก้ปัญหา ซึ่งต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีวินัย โดยอาศัยความร่วมมือในการคิด การปฏิบัติ การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา เพื่อพัฒนางานอย่างมีระบบหมุนเวียนไปอย่างต่อเนื่องไม่สิ้นสุด อีกทั้งจากการวิเคราะห์สภาพปัญหาที่พบในการบริหารงานในเอกสาร วรรณกรรมต่างๆ พบว่า การบริหารเมื่อดำเนินการไปตามวงจรคุณภาพแล้ว จะไม่รักษาสภาพการดำเนินให้เป็นไปอย่างเป็นระบบและไม่ยั่งยืนต่อเนื่องและไม่สม่ำเสมอ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะ “ไฟไหม้ฟาง” ผู้รายงานจึงมีความสนใจที่จะศึกษาในขั้นตอนการรักษาสภาพให้ยั่งยืน โดยเพิ่มเติมขั้นตอนจากวงจรคุณภาพของเดมมิ่ง โดยศึกษาในประเด็น การดำเนินการการบริหารแหล่งเรียนรู้ทางเทคโนโลยีในโรงเรียนเป็นไปตามวงจรคุณภาพอยู่ตลอดเวลา การรักษาสภาพและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางเทคโนโลยีที่ประสบความสำเร็จ แล้วแก้ไขพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางเทคโนโลยีที่มีจุดอ่อนอย่างสม่ำเสมอ และการพัฒนาและปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ทางเทคโนโลยีในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

3. การบริหารแหล่งเรียนรู้

กรมสามัญศึกษา (2544, หน้า 42 – 59) ให้นำปฏิบัติในการบริหารแหล่งเรียนรู้ ในโรงเรียนเพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ว่า โรงเรียนต้องกำหนดนโยบาย และมาตรการผ่านหมวดวิชา ครูผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันวางแผน สำรวจและใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนมาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชา กลุ่มวิชาต่างๆ ทั้งในและนอกเวลาเรียนเพื่อประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โรงเรียนสามารถดำเนินการตามขั้นตอนของวงจรคุณภาพเดมมิ่ง (Deming Cycle) ดังนี้

การวางแผนการบริหารแหล่งเรียนรู้ การใช้แหล่งเรียนรู้ครูจะต้องใช้ในการวางแผนการสอน ผู้บริหารจะต้องวางแผนการบริหารการศึกษาของโรงเรียน ขั้นตอนการวางแผนจึงต้องมีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยละเอียดรอบคอบ เพื่อให้ได้แผนการบริหารแหล่งเรียนรู้ที่สมบูรณ์และดีที่สุด การวางแผนการบริหารแหล่งเรียนรู้ที่ดีมีประสิทธิภาพ จะทำให้การดำเนินกิจกรรมการศึกษาของโรงเรียนประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพไปด้วย ขั้นตอนการวางแผนมีดังนี้

1. ศึกษาหลักสูตรและความต้องการของครูและนักเรียน
2. กำหนดยุทธศาสตร์และเป้าหมาย
3. วางแผนร่วมกันระหว่างผู้ใช้และผู้ให้บริการ
4. กำหนดโครงการ กิจกรรม

5. การจัดหรือหาแหล่งเรียนรู้

6. จัดทำแผนปฏิบัติงาน

การวางแผนการบริหารแหล่งเรียนรู้ นับเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการส่งเสริมให้ผู้เรียน และครูผู้สอนใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนร่วมกันจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยคณะกรรมการบริหารหลักสูตรพื้นฐานของโรงเรียน มอบหมายให้ดำเนินการวางแผน ดังนี้

การสำรวจแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน เพื่อนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรของโรงเรียนและจัดทำสารสนเทศแหล่งเรียน ทั้งในระดับโรงเรียนและระดับท้องถิ่น ตลอดจนถึงการจัดทำแผนการใช้แหล่งเรียนรู้ ดังนั้นการใช้แหล่งเรียนรู้เพื่อการเรียนการสอน ควรมีแนวทางการใช้แหล่งเรียนรู้ โดยโรงเรียนจะต้องมีการจัดประชุมสัมมนาให้ความรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ให้กับบุคลากรในโรงเรียน พาไปทัศนศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้อื่นๆ ส่งเสริมให้ร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานอื่นจัดศูนย์วิทยากรรวบรวมความรู้ไว้ให้ผู้เรียนศึกษาด้วยตนเอง จัดการแข่งขันประกวดการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน การนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการใช้และการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ มีการประเมินและติดตามผลการพัฒนาบุคลากร ด้านการจัดและ การใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน การนำข้อมูลจากการสำรวจแหล่งเรียนรู้มาจัดทำสารสนเทศแหล่งเรียนรู้รูปแบบข้อมูลสารสนเทศแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและในท้องถิ่นสามารถจัดทำได้ตามความต้องการของผู้ใช้และประเภทของแหล่งเรียนรู้ ดังนี้ 1. จำแนกตามประเภทของแหล่งเรียนรู้ 2. จำแนกตามสาระการเรียนรู้/กลุ่มวิชา

1. การจัดทำสารสนเทศจำแนกตามประเภทของแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน สามารถใช้แบบสำรวจเพื่อรวบรวมข้อมูลสารสนเทศในท้องถิ่นอย่างละเอียด สำหรับครูผู้สอนและผู้เรียนนำมาใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการจัดทำแผนการใช้แหล่งเรียนรู้

2. การดำเนินการบริหารแหล่งเรียนรู้ การปฏิบัติการใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน เพื่อประโยชน์ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ และให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่าต่อผู้เรียนมากที่สุด โรงเรียนควรดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

2.1 การใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

2.1.1 ประชาสัมพันธ์

2.1.2 จัดหาทรัพยากรสารสนเทศ สื่อ เทคโนโลยี

2.1.3 จัดเก็บให้เป็นระเบียบ

2.1.4 ผลิตคู่มือการใช้แหล่งเรียนรู้

2.1.5 จัดบริการ

2.1.6 จัดกิจกรรมแนะนำการใช้และการรณรงค์การใช้แหล่งเรียนรู้

2.1.7 นิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล

3. การประเมินผลการบริหารแหล่งเรียนรู้ ในการใช้แหล่งเรียนรู้จะต้องมีการตรวจสอบหรือประเมินควบคู่กันไป มีวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณารายงานผลการใช้แหล่งเรียนรู้ ตามสาระการเรียนรู้หรือกลุ่มวิชาต่างๆ เพื่อรายงานผลการใช้แหล่งเรียนรู้ สถิติการใช้ทรัพยากรสารสนเทศที่ให้บริการ รวมทั้งอุปสรรค ปัญหา ให้โรงเรียนพิจารณาเพื่อสรุปผล รายงาน พร้อมด้วยข้อเสนอแนะปรับปรุงแก้ไข เพื่อประกอบการวางแผนงานและโครงการในปีต่อไป และเพื่อให้ทราบความสำเร็จในการดำเนินงานหรือประเมินผลเป็นระยะๆ โดยวิเคราะห์ผลว่าประสบความสำเร็จหรือไม่หรือยังมีปัญหาข้อบกพร่องอย่างไร การประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้ อาจทำได้ 3 ลักษณะคือ การประเมินก่อนการใช้แหล่งเรียนรู้ การประเมินระหว่างการใช้แหล่งเรียนรู้ การประเมินหลังการใช้แหล่งเรียนรู้ ในการดำเนินงานในโรงเรียนมีขั้นตอนการตรวจสอบดังนี้ กำหนดกรอบการประเมิน การประเมินผล การสรุปผล และจัดทำรายงาน สำหรับวิธีการและหลักการประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้นั้น ต้องอาศัยข้อมูลที่รวบรวมไว้และใช้วิธีการหลากหลายวิธีและต้องมีหลักการและแนวทางในการประเมิน คือ

3.1 การประเมินผลร่วมกันให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

3.2 การประเมินผลการใช้เรียนรู้ควรเป็นกระบวนการต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

3.3 คุณค่าของการประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้นั้น อยู่ที่การนำผลการประเมินไปใช้พัฒนาและปรับปรุงให้ดีขึ้นและเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่แล้วมา

4. การปรับปรุงแก้ไขการบริหารแหล่งเรียนรู้ หมายถึง การจัดการหรือการปฏิบัติเพื่อให้เกิดมาตรฐานในการเรียนรู้ของผู้เรียนในการใช้แหล่งเรียนรู้ โดยโรงเรียนได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ของผู้เรียนในการใช้แหล่งเรียนรู้ และบทบาทหรือแนวปฏิบัติในการใช้แหล่งเรียนรู้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน นำโรงเรียนไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ อาจกล่าวได้ว่าแหล่งเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน เมื่อผู้เรียนได้ใช้แหล่งเรียนรู้ในการศึกษาค้นคว้าแล้วจะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตร ดังนั้นเมื่อพบปัญหาหรืออุปสรรคจากการศึกษาข้อมูลต้องวิเคราะห์หาสาเหตุเพื่อวางแผนปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น หรือหากประสบความสำเร็จก็วางแผนปรับปรุงให้ได้ผลดียิ่งขึ้นเรื่อยๆ

จากการศึกษาข้อมูล เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน นักวิชาการหลายท่านสรุปได้ว่า การบริหารแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนภายใต้วงจรกิจภาพของเดิมมี ต้องคำนึงถึงนโยบายของโรงเรียน เป้าหมายของโรงเรียน และการจัดการในด้านต่างๆ การจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพนั้น ต้องสอดคล้องกับหลักสูตรการเรียนการสอน โดยจัดการระดมทรัพยากรทั้งหมดที่มีอยู่ในโรงเรียน สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในโรงเรียน เพื่อร่วมกันสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลายให้แก่ผู้เรียน ความร่วมมือของบุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียนและชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญในการจัดแหล่งเรียนรู้ นอกจากนี้การใช้แหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนต้องเกื้อหนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาธรรมชาติและเต็มศักยภาพ กิจกรรมการเรียนรู้จึงต้อง เชื่อมต่อสภาพจริงในชีวิตจริงของผู้เรียนในชุมชนและสังคมท้องถิ่น โดยการวางแผนการใช้แหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนขึ้นการวางแผนจึงต้องมีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยละเอียดรอบคอบเพื่อให้ได้แผนการใช้ที่สมบูรณ์และดีที่สุด การวางแผนการบริหารแหล่งเรียนรู้ที่ดีมีประสิทธิภาพจะทำให้การดำเนินกิจกรรมการศึกษาของโรงเรียนประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพไปด้วย

โดยเริ่มขั้นตอนแรก คือ การศึกษาหลักสูตรและความต้องการของครูและนักเรียน กำหนด ยุทธศาสตร์และเป้าหมาย วางแผนร่วมกันระหว่างผู้ใช้และผู้ให้บริการ กำหนดโครงการ กิจกรรม การ จัดแหล่งเรียนรู้ จัดทำแผนปฏิบัติงาน และการวางแผนการใช้ นับเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญใน การส่งเสริมให้ผู้เรียนและครูผู้สอนใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและในท้องถิ่น นำข้อมูลจากการสำรวจแหล่ง เรียนรู้มาจัดทำสารสนเทศแหล่งการเรียนรู้ตามความต้องการของผู้ใช้และประเภทของแหล่งเรียนรู้ การใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนหรือในท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ และให้เกิด ประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่าต่อผู้เรียนมากที่สุด การประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้จะต้องมี การ ตรวจสอบหรือประเมินควบคู่กันไป มีวัตถุประสงค์พิจารณารายงานผลการใช้แหล่งเรียนรู้ รวมทั้ง อุปสรรคปัญหาให้โรงเรียนพิจารณาเพื่อสรุปผลรายงานพร้อมด้วยข้อเสนอแนะ ปรับปรุงแก้ไขการใช้ แหล่งเรียนรู้ให้ดีขึ้นหรือหากประสบผลสำเร็จ ก็วางแผนปรับปรุงให้ได้ผลดียิ่งขึ้นเรื่อยๆ

วิจิตร ศรีสะอ้าน (2535, หน้า 5) ได้กล่าวว่า ปัจจัยด้านการบริหารแหล่งเรียนรู้ คือ บุคลากร เงิน วัสดุ และการจัดการบุคลากรเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดเพราะเป็นผู้จัดหาและใช้ทรัพยากร อื่นๆ ดังนี้

1. ด้านบุคลากร ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหาร ครู นักเรียน เจ้าหน้าที่ ผู้ปกครอง คณะกรรมการโรงเรียนและชุมชน

2. อาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม เช่น อุทยานการศึกษา พิพิธภัณฑ์ ห้องเรียน ห้องปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ศูนย์วิทยากร แหล่งธรรมชาติ ห้องเรียนวัฒนธรรม ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

3. เทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น วัสดุอุปกรณ์ สื่อการสอน คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต นับตั้งแต่การเริ่มจัดตั้งแหล่งเรียนรู้กันอย่างจริงจัง จนปรากฏเป็นรูปธรรมใน ปี ค.ศ. 1960 ในต่างประเทศ และประเทศไทยได้มีการก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2516 มานี้ ได้มีการวิเคราะห์เห็นว่า ศูนย์การเรียนรู้หรือศูนย์วิชาการต่างๆ เช่น ห้องสมุด ห้องศูนย์พัฒนาวิชาการ อันเป็นแหล่งบริการทางวิชาการแก่นักเรียนและประชาชนมีพัฒนาการค่อนข้างช้า ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาสำคัญ 5 ประการ กล่าวคือ

3.1 ด้านการเงิน ปัญหานี้นับว่าเป็นปัญหาที่สำคัญเพราะการขาดแคลนเงินทำให้เกิดปัญหาอื่น ตามมาอีกหลายประการ เช่น ปัญหาเรื่องคุณภาพของบุคลากร ปัญหาเรื่องคุณภาพและปริมาณของวัสดุค้นคว้า เป็นต้น ปัญหาเรื่องการเงินนี้เกิดขึ้นเนื่องจากสาเหตุคือ

3.1.1 โรงเรียนมีระบบการจัดสรรเงินให้แก่แหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนไม่เหมาะสม

3.1.2 โรงเรียนกำหนดงบประมาณต่อปี ให้แก่แหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนไม่แน่นอน

3.1.3 โรงเรียนจัดสรรเงินให้แก่แหล่งเรียนรู้ไม่ต่อเนื่องทุกปี จึงทำให้การจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์การศึกษาค้นคว้าขาดตอน

3.1.4 ผู้บริหารและครูไม่ตระหนักถึงบทบาทของแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนที่มีต่อการเรียนการสอน จึงไม่สนับสนุนงานของแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเท่าที่ควร

3.2 ด้านวัสดุอุปกรณ์แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ได้แก่ ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการ ศูนย์กีฬาันทนาการ แหล่งข้อมูลสารสนเทศ ฯลฯ ยังขาดแคลน วัสดุ-อุปกรณ์สำหรับการศึกษารเรียนรู้ที่จำเป็น จากรายงานครูและรายงานการศึกษาหลายปีที่ผ่านมา พบว่าวัสดุการเรียนรู้อื่นๆ ในแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนนอกจากมีไม่เพียงพอสำหรับการศึกษาแล้ว เช่น ตำรา เอกสารใน ห้องสมุดยังด้อยคุณภาพทั้งด้านรูปเล่ม วัสดุที่ทำหนังสือ ลักษณะการพิมพ์ไม่ชัดเจน ภาพประกอบไม่สวยงามปราศจากศิลปะ ไม่กระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และสนใจอยากอ่านหนังสือ ส่วนอุปกรณ์และวัสดุโสตทัศนศึกษามีน้อยมาก เกือบทุกโรงเรียนมีหน่วยโสตทัศนศึกษาแยกออกจากห้องสมุดโรงเรียน ทั้งนี้รวมไปถึงสื่อเรียนรู้ต่างๆ ก็แยกออกเป็นหน่วยบริการแหล่งเรียนรู้ต่างหาก ขาดความเป็นเอกภาพและอาจมีความซ้ำซ้อน

3.3 ด้านบุคลากร บุคลากรประจำแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ในโรงเรียนส่วนใหญ่ มีจำนวนน้อยมาก อาจจะเป็นเพราะว่าต้องใช้ความสามารถพิเศษซึ่งค่อนข้างยาก เช่น ด้านคอมพิวเตอร์ ด้านโสตทัศนูปกรณ์ ด้านอิเล็กทรอนิกส์ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ฯลฯ ทำให้เป็นสาเหตุหลักในการขาดแคลนบุคลากรด้านนี้อีกประการหนึ่ง ภาระงานสอนของบุคลากรแหล่งเรียนรู้ก็ค่อนข้างมากเวลาที่ปฏิบัติงานในการบริการสื่ออุปกรณ์ในแหล่งเรียนรู้มีน้อย

3.4 ด้านวิธีสอน การใช้กลวิธีการสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากแหล่งเรียนรู้ นั้น ครูจะต้องค้นคว้าเตรียมบทเรียนอย่างละเอียดจึงจะสามารถให้คำแนะนำหรือแนะแนวทางให้นักเรียนค้นคว้าด้วยตนเองได้ ครูเองจะต้องใช้แหล่งเรียนรู้เป็นและใช้อยู่เสมอ จนครูสามารถใช้เครื่องมือช่วยค้นทุกชนิดอย่างชำนาญ หากครูไม่รู้จักใช้เครื่องมือช่วยค้นครูก็จะไม่สามารถค้นหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง จะทำให้ครูเตรียมบทเรียนด้วยความยากลำบาก เมื่อเป็นดังนี้ครูส่วนมากจึงสอนด้วยวิธีป้อนความรู้ให้นักเรียนฟังจากครูเพราะเป็นการสอนที่ง่ายที่สุด เหนื่อยน้อยที่สุด ครูเกือบจะไม่ต้องเตรียมบทเรียนเพื่อกระตุ้นความใคร่รู้ของนักเรียนแต่อย่างใดเลย การสอนของครูจึงไม่เอื้อให้นักเรียนค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งเรียนรู้อื่นๆ

3.5 ด้านสื่อ สื่อมีหลายประเภทในแหล่งเรียนรู้ ควรคำนึงว่า สื่อชนิดใดเหมาะสมกับสมรรถภาพของผู้เรียน นอกจากนี้สื่อบางประเภทอาจมีราคาแพงมากแต่ใช้ได้นานจะเป็นภาระของชุมชนในการจัดหาและเก็บรักษา อย่างไรก็ตามในสถานการณ์ปัจจุบันประเทศไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนา สื่อต่างๆ สื่อที่กำหนดไว้ในแหล่งเรียนรู้ อาจยังไม่สามารถจัดให้มีครบถ้วน เนื่องจากใช้งบประมาณมากในการหาสื่อเหล่านี้ ซึ่งจะต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของประชาชนในชุมชนที่จะช่วยพัฒนาด้านการศึกษา และเป็นที่ยึดมั่นว่าถ้าได้รับความร่วมมือกันอย่างจริงจังในอนาคตเราจะได้เห็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่เต็มรูปแบบ ปัญหาเนื่องมาจากผู้บริหารโรงเรียนในอดีต ปัญหานี้เป็นปัญหาที่สำคัญส่งผลต่อการบริหารการใช้และการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน กล่าวคือผู้บริหารโรงเรียนไม่เห็นว่าการศึกษานี้ในโรงเรียนเป็นหัวใจของการศึกษา ไม่ตระหนักว่าแหล่งเรียนรู้มีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษานี้ทั้งในระบบและนอกระบบและผู้บริหารโรงเรียนมิได้ให้การสนับสนุนหรือส่งเสริมเท่าที่ควร ตั้งแต่การใช้หลักสูตร พุทธศักราช 2521 และ พุทธศักราช 2524 เป็นต้นมา เริ่มมีการตื่นตัวให้ความสนใจเกี่ยวกับการใช้แหล่งเรียนรู้โรงเรียนมากขึ้น จนอาจกล่าวได้ว่าเกือบทุกโรงเรียนทั้งระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาทั่วประเทศมีแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนมากขึ้น

เนื่องจากหลักสูตรได้ระบุความมุ่งหมายไว้ชัดเจนว่า ให้นักเรียนฝึกการเรียนรู้ ค้นคว้าด้วยตนเอง ทำให้ผู้บริหารโรงเรียนและครูตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน ถึงแม้ว่าเกือบทุกโรงเรียนจะมีแหล่งเรียนรู้สำหรับค้นคว้าก็ตาม โรงเรียนส่วนมากยังใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ ไม่เต็มที่ที่มีสาเหตุมาจากโรงเรียน หรือแม้แต่ครูเองยังไม่ตระหนักถึงประโยชน์และคุณค่าของแหล่งเรียนรู้ บางโรงเรียนจึงเก็บไว้เฉย ๆ ไม่ให้นักเรียนใช้ในบางเวลา บางโรงเรียนจัดไว้รวมกับห้องอื่นๆ เช่น รวมกับห้องพยาบาลหรือรวมกับห้องพัสดุเป็นผลให้เด็กไม่กล้าเข้าไปใช้

แหล่งเรียนรู้ที่ดีควรเปิดโอกาสให้นักเรียนเข้าไปใช้ได้อย่างเสรีทุกเวลาที่เด็กมีเวลาว่างจากการเรียน แต่บางโรงเรียนก็ปล่อยให้เด็กมีเสรีภาพเกินไป ไม่ฝึกอบรบปลูกฝังวิธีใช้ ไม่สร้างวินัยในการใช้ร่วมกัน นักเรียนจึงรื้อค้นและจับวางอย่างไม่เป็นระเบียบเพราะโรงเรียนไม่เคยปลูกฝังทักษะและทัศนคติให้นักเรียนมีอุปนิสัยรักการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเท่าที่ควรจากการศึกษาปัญหาการบริหารแหล่งเรียนรู้

สรุปได้ว่า การบริหารแหล่งเรียนรู้มีปัจจัยที่สำคัญคือ บุคลากร เงิน วัสดุ และการจัดการ บุคลากรเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด ดังนั้น โรงเรียนจะต้องมีการให้ความรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับบุคลากรในโรงเรียน ซึ่งอาจจะศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้อื่นๆ ส่งเสริมให้ร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานอื่นจัดศูนย์วิทยากรรวบรวมความรู้ไว้ให้ผู้เรียนศึกษาด้วยตนเอง จัดการแข่งขัน ประกวดการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน มีการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การประเมินและติดตามผลการพัฒนาบุคลากรด้านการบริหารแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้

2.1 ความหมายและความสำคัญของแหล่งเรียนรู้

มีนักวิชาการและนักการศึกษาให้ความหมายของคำว่า “แหล่งเรียนรู้” ไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

ไพพรรณ เกียรติโชติชัย (2545, หน้า 104) กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเรา เมื่อได้ปฏิสัมพันธ์ด้วยทางประสาทสัมผัสแล้วจะทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ความเท่าทัน ความเป็นไปต่างๆ และความเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่างๆ รอบตัวช่วยให้ทันโลกทันเหตุการณ์ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลกของการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเป็นสุข

กรมสามัญศึกษา (2544, หน้า 4) ได้ให้ความเห็นว่า แหล่งเรียนรู้มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาทักษะและความสามารถต่างๆ ที่จะช่วยให้บุคคลแต่ละคนสามารถเป็นผู้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

การเรียนรู้ตลอดชีวิต และเพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ศักยภาพอย่างเต็มกำลังความสามารถหรืออาจกล่าวได้ว่า แหล่งเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนเป็นผู้ยอมรับความเป็นจริงแห่งตน (self-actualization)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544, หน้า 3) ได้กล่าวถึงแหล่งเรียนรู้ว่าเป็น “แหล่ง” หรือ “ที่รวม” อันอาจเป็นสถานที่หรือศูนย์รวมที่ประกอบด้วย ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้และ กิจกรรมที่มีกระบวนการเรียนรู้หรือกระบวนการเรียนการสอนที่มีรูปแบบแตกต่างจากกระบวนการเรียนการสอนที่มีครูเป็นผู้สอน มีระยะเวลาเรียนยืดหยุ่นสอดคล้องกับความต้องการและความพร้อมของผู้เรียน การประเมินและการวัดผลการเรียนที่มีลักษณะเฉพาะสร้างขึ้นให้เหมาะสมกับการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ไม่จำเป็นต้องเป็นรูปแบบเดียวกับการประเมินผลในชั้นเรียนหรือห้องเรียนนั้น ซึ่งมีการจัดแหล่งเรียนรู้อยู่มากมายทั้งที่เป็นภาครัฐและเอกชน โดยมีวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเป็นการเฉพาะแตกต่างกันออกไปไม่ว่าจะเป็นพิพิธภัณฑ์ สวนพฤกษศาสตร์หรือแม้แต่หอสมุดแห่งชาติ และอุทยานประวัติศาสตร์

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2544, หน้า 6) ได้กล่าวถึงแหล่งเรียนรู้ว่า หมายถึงแหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ แหล่งความรู้ ทางวิทยาการและประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่เรียน ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่องจากแหล่งต่างๆ เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

กรมวิชาการ (2545, หน้า 43) ได้ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้ว่า คือ แหล่งข้อมูล ข่าวสารสารสนเทศ และประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่เรียน ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ โดยมีทั้งแหล่งการเรียนรู้ที่โรงเรียนสามารถจัดและดำเนินการได้เอง เช่น สวนพฤกษศาสตร์ การจัดมุมหนังสือต่างๆ หรือแหล่งการเรียนรู้ที่อยู่นอกโรงเรียน เช่น พิพิธภัณฑ์ ชุมชน สถานประกอบการทั้งภาครัฐและเอกชน เป็นต้น

น้ำทิพย์ วิภาวิน (2547, หน้า 9) ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้ไว้ว่า แหล่งเรียนรู้หมายถึง แหล่งรวบรวมข้อมูล สารสนเทศทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลทั่วไป หรือข้อมูลเฉพาะ รวมทั้งมีการนำข้อมูลที่มีประมวผล เป็นสารสนเทศแล้วมาจัดเก็บหรือจัดแสดงอย่างเป็นระบบข้อมูลสารสนเทศ หรือการรับรู้ข่าวสาร เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในชีวิตประจำวันไม่ว่าจะเกี่ยวกับการดำรงชีวิตในสังคม ชุมชน การทำงาน การพัฒนา แม้กระทั่งหน่วยงานและองค์กรต่างๆ จำเป็นต้องใช้สารสนเทศอยู่ตลอดเวลา การรู้สารสนเทศเป็นการพัฒนากระบวนการของการจัดการความรู้เพื่อนำความรู้ที่ได้ไปใช้

และพัฒนาสิ่งใหม่ เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานให้ดียิ่งขึ้น ทำให้สารสนเทศเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าทรัพยากรธรรมชาติหรือทรัพยากรมนุษย์

จากการศึกษาความหมายของแหล่งเรียนรู้ ดังกล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้ในการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองครั้งนี้ หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ วิทยาการ มวลประสบการณ์ตรง วัตถุสิ่งของต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น สมาคม บุคคล สถานที่ สถาบัน หน่วยงาน และวัตถุสิ่งของที่มนุษย์สร้างขึ้น เทคโนโลยี สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ กิจกรรม ประเพณีหรือการดำรงชีวิตในชุมชนในท้องถิ่นที่มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการเรียนการสอนเพราะมีส่วนสนับสนุนส่งเสริม ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

2.2 ความเป็นมา แนวคิด และหลักในการจัดแหล่งเรียนรู้

ปัจจุบันประเทศต่างๆ ได้ให้ความสนใจในการจัดแหล่งเรียนรู้เพื่อสนองการศึกษาตลอดชีวิตตามความแตกต่างของบุคคลในระดับต่างๆ เป็นจำนวนไม่น้อยและนับวันจะเพิ่มพูนมากขึ้น เพราะได้ตระหนักดีว่าเป็นวิธีการให้การศึกษตลอดชีวิตที่ถูกต้อง ถือได้ว่าเป็นการช่วยให้เกิดการเรียนรู้ในด้านต่างๆ ที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตของแต่ละบุคคล เนื่องจากการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นก่อให้เกิดการพัฒนาปัญญา นำมาซึ่งเสถียรภาพและความมั่นคงของประเทศทุกๆ ด้าน ในประเทศอังกฤษเมื่อดำเนินการเรื่อง “ปฏิรูปการศึกษา” นั้น พบว่า “การสร้างลักษณะนิสัยแห่งการเรียนรู้” สำคัญที่สุด การเรียนรู้จึงเป็น “วาระสำคัญแห่งชาติ” ที่รัฐบาลต้องดำเนินการให้ประชาชนได้เข้าใจและซาบซึ้งกับมรดกวัฒนธรรมของชาติ ทรัพยากรหลักสำคัญที่รัฐบาลอังกฤษกำหนดบทบาทให้เป็น “ชุมพลังแห่งการเรียนรู้” เป็น “แหล่งเรียนรู้” ที่สำคัญนั้น มีอยู่หลายประเภท (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544, หน้า 7)

ในต่างประเทศแหล่งเรียนรู้ปรากฏขึ้นเมื่อต้นปี 1960 แนวคิดดั้งเดิมเป็นการบูรณาการระหว่างบริการโสตทัศนูปกรณ์กับบริการห้องสมุดเข้าไว้ภายใต้หน่วยงานเดียวกัน เพื่อจะสนองความต้องการเรียนรู้ทางการศึกษาของประชาชนในชุมชน โดยบรรณารักษ์มีส่วนช่วยให้แนวคิดในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทั้งหมดเพื่อการเรียนรู้อย่างกว้างๆ โดยวิธีการศึกษาอย่างอิสระส่วนบุคคลผู้ชำนาญในด้านสื่อต่างๆ และด้านการอ่านได้ให้แนวคิดในการเรียนรู้โดยการใช้สื่อในรูปแบบต่างๆ ให้วิธีการวิเคราะห์และกำหนด (diagnostic - prescriptive) แนวคิดเกี่ยวกับแบบของการเรียนรู้ (learning style) ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้กับสื่อที่มีไม่เพียงสื่อสิ่งพิมพ์เท่านั้น เพื่อให้สามารถสนองความต้องการของแต่ละบุคคลได้ดีกว่าการบรรยายตามหนังสือที่เคยปฏิบัติมา ดังนั้นประเทศตะวันตกบางประเทศได้

จัดบริการดังกล่าวในรูปของแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยเท่านั้น(กรมสามัญศึกษา, 2544, หน้า 3) และ ฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon) เป็นบุคคลแรกในกลุ่มประสบการณ์ก้าวหน้า ซึ่งมีความเชื่อว่าประสบการณ์จะนำผู้เรียนไปสู่การเรียนรู้และการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ด้วยการลงมือกระทำหรือสัมผัสด้วยตนเอง โรงเรียนจึงควรจัดบรรยากาศและการสร้างสถานการณ์ที่ผู้เรียนได้ลงมือกระทำและหาประสบการณ์ด้วยตนเอง สถานการณ์ที่สร้างขึ้นมาจะต้องใกล้เคียงกับความเป็นจริงในชีวิตประจำวันเพื่อให้การเรียนรู้มีความหมายต่อผู้เรียนอย่างแท้จริง ต่อมาในปี ค.ศ.1896 มีแนวความคิดเรื่อง การจัดห้องเรียนแบบยึดถือประสบการณ์จากการกระทำ โดยมีนักการศึกษาชาวอเมริกันชื่อ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ได้ตั้งโรงเรียนทดลองขึ้นที่เมืองชิคาโก (Chicago) มลรัฐอิลลินอยด์ (Illinois) การเรียนการสอนในโรงเรียนนี้แตกต่างจากโรงเรียนอื่นๆ คือผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนมากขึ้น มีโอกาสเลือกประสบการณ์ในการเรียนให้เหมาะสมกับสภาพของตน ผู้สอนไม่จำเป็นต้องให้ผู้เรียนที่เรียนเก่งและเรียนอ่อนทำทุกอย่างเหมือนกัน ในระยะหลัง เอ.เอส.เนล (A.S. Neil) ได้สร้างโรงเรียนซัมเมอร์ฮิลล์ (Summerhill School) ขึ้น เป็นโรงเรียนกินนอนโดยมีวัตถุประสงค์ให้ผู้เรียนที่สำเร็จออกไปมีความสุขในชีวิต ผู้เรียนจะได้เรียนตามความต้องการและความสนใจมีอิสระในการประกอบกิจกรรมไม่กำหนดตารางและไม่แบ่งชั้นเรียน ต่อมาการเรียนการสอนได้เปลี่ยนแปลงไปโดยให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามลำพัง (independent study) เป็นการศึกษาแบบรายบุคคล (individualized instruction) บทบาทของผู้สอนเปลี่ยนจากผู้ควบคุมมาเป็นผู้ช่วยเหลือแนะนำผู้เรียนให้เลือกปฏิบัติสิ่งที่ตนสนใจ รู้จักการทำงานเป็นกลุ่มและมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน (บุญเกื้อ ครอบหาเวช, 2530, หน้า 88-90)

สำหรับประเทศไทย ดร.ชัยยงค์ พรหมวงศ์ ได้เริ่มทดลองจัดศูนย์การเรียนเป็นครั้งแรกที่ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2516 และได้นำมาทดลองกับนักเรียนโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยจัดห้องเรียนแบบศูนย์การเรียนเป็นการจัดแบบการจัดศูนย์วิชาการไว้ในห้องเรียน มีอุปกรณ์ และกำหนดกิจกรรมการเรียนไว้สำหรับนักเรียนที่สนใจก็จะมารวมในศูนย์การเรียน ปฏิบัติกิจกรรมและใช้อุปกรณ์ตามที่กำหนดไว้ มีครูเป็นผู้ให้คำแนะนำและช่วยเหลือ ปรากฏว่าผลการทดลองเป็นที่น่าพอใจเพราะเป็นการส่งเสริมความสนใจความถนัดของนักเรียนและช่วยไม่ให้นักเรียนเบื่อหน่ายต่อการเรียน ผู้เรียนสามารถแสดงความคิดเห็น ตัดสินใจการทำงานร่วมกับผู้อื่น และเรียนรู้ด้วยตนเองได้ในการจัดแหล่งเรียนรู้โดยทั่วไป (สิริยุพา ศกุนตะเสถียร, 2545, หน้า 9)

ศาสตราจารย์ ดร.ลีปพนธ์ เกตุทัต (2542, หน้า 7) กล่าวว่า การศึกษาไทยในอนาคต ต้องจัดแหล่งเรียนรู้ในลักษณะเครือข่าย โดยให้ทุกคนในชาติได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนด วิสัยทัศน์ของการศึกษาไทยว่า การศึกษาเพื่ออนาคตต้องไม่เป็นระบบที่มีศูนย์กลางความรู้และการบริหารจัดการ แต่จะเป็นระบบที่คนทุกกลุ่มทุกแห่งมีโอกาสพัฒนาการเรียนรู้ และเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สามารถเชื่อมโยงถึงกันได้ มีกระจายอยู่ทั่วทุกถิ่นของประเทศไทย โดยไม่มีศูนย์กลางอยู่ที่ใดที่หนึ่งเพียงแห่งเดียว เปิดโอกาสให้ทุกคนเข้าถึงการศึกษาโดยมีโอกาสเรียนรู้ตลอดชีวิต และทุกส่วนในสังคมมีส่วนร่วมในการก่อหนุนการศึกษาด้วย จัดให้แหล่งเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์ การเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง การนำเอาวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้มารวมไว้ในที่ใดที่หนึ่งในชุมชน เพื่อกระตุ้นส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดความเปลี่ยนแปลงเจตคติ พฤติกรรมไปตามความต้องการทางการศึกษาของแต่ละบุคคลจนตลอดชีวิต แหล่งเรียนรู้อาจประกอบด้วยสื่อต่างๆ โสตทัศนูปกรณ์ที่จัดไว้ให้เหมาะสมกับความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละบุคคล โดยทั่วไปจะจัดเป็นมุมต่างๆ เช่น มุมหนังสือพิมพ์ มุมการเมือง มุมสุขภาพ มุมเกมส์ต่างๆ และวิดีโอ มุมการศึกษาต่อเนื่อง เป็นต้น

ชัยวัฒน์ วรรณพงษ์ (2541, หน้า 18) ได้กล่าวว่า หลักการจัดแหล่งเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนมีความเข้มข้นคงทน ประการที่สำคัญคือ ต้องจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและมีความหลากหลาย โดยคำนึงถึงความสำเร็จของผู้เรียนเป็นสำคัญ พบว่า ผู้เรียนจะบรรลุเป้าหมายได้ดีถ้าลงมือปฏิบัติจริง และมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้และวิธีการหลากหลายจำเป็นต้องอาศัยแหล่งเรียนรู้ ประกอบกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสาระที่ต้องการและได้เรียนรู้ตามสภาพจริงเป็นสำคัญ ข้อควรคำนึงในการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนมีดังนี้

1. บรรยายภาคในแหล่งเรียนรู้ให้เป็นสภาพจริง หรือเสมือนภาพจริง
2. จัดทรัพยากรในแหล่งเรียนรู้ให้เพียงพอ
3. ปรับสภาพของสถานที่เรียนให้ผู้เรียนเรียนด้วยตนเองมากที่สุด
4. จัดบริเวณโรงเรียนให้เกิดแหล่งเรียนรู้และแหล่งสนับสนุนการเรียนรู้
5. จัดศูนย์วิทยากรให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย
6. จัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

7. มีความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน ในการดูแลสภาพแวดล้อมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและนอกโรงเรียน แหล่งเรียนรู้มีวิธีจัดได้หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับความพร้อมของประชาชน และสภาพของชุมชนนั้นๆ โดยมีองค์กรท้องถิ่นหรือประชาชนในหมู่บ้านเป็นหลักในการจัดตั้ง

นาตยา บิลันธนานนท์ และคณะ (2542, หน้า 131-132) กล่าวว่า ในการจัดแหล่งเรียนรู้ ควรให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนของผู้เรียนเอง ตามทฤษฎีการเรียนรู้จากชุมชนที่มีแนวคิดว่า

1. การเรียนรู้โดยพื้นฐานเป็นปรากฏการณ์ทางสังคม โดยทั่วไปเราจัดระบบการเรียนรู้ตามสภาพสังคมที่เราอยู่ ดังนั้น โรงเรียนจึงเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับนักเรียนที่อยู่ในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่

2. ความรู้ต้องบูรณาการกับชีวิตในชุมชน ความรู้ที่แท้จริงต้องมีการบูรณาการทั้งการปฏิบัติ ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสังคมและรอบรู้ในชุมชนที่ตนอยู่อาศัย

3. กระบวนการเรียนรู้และการเป็นสมาชิกชุมชน เป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ ชุมชนกำหนดสิ่งที่จะให้เราเรียนรู้และสิ่งที่เราเรียนรู้อีกก็กลับคืนสู่ชุมชนด้วย

4. ความรู้และการปฏิบัติแยกจากกันไม่ได้ เป็นไปไม่ได้ที่เราจะรู้อะไรโดยไม่เคยลงมือทำ ในขณะที่เราทำอะไรได้เพราะเราได้เรียนรู้แล้ว

5. การมีส่วนร่วมในชุมชนเป็นการเพิ่มศักยภาพการเรียนรู้ การได้ร่วมลงมือปฏิบัติจริงในกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน มีผลทั้งต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเองและทำให้ชุมชนกลายเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544, หน้า 55-59) ได้กล่าวหาวิธีการจัดการเรียนรู้ในแต่ละแหล่งเรียนรู้นั้นจัดได้หลายลักษณะ คือ

1. จัดตามความพร้อมและศักยภาพของแหล่งเรียนรู้ เพื่อการนำเสนอข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

2. จัดตามสาระความรู้สอดคล้องกับหลักสูตรชาติ เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสได้พบและมีส่วนร่วมในประสบการณ์ ได้ใช้ทรัพยากรต่างๆ ทั้งในและนอกห้องเรียน ได้สัมผัสกับความเป็นจริง สร้างองค์ความรู้เองจากประสบการณ์ของตนเองทั้งจากการสำรวจ ตรวจสอบ ทดสอบความรู้ที่ได้รับ และหาข้อสรุป

3. จัดตามความต้องการของผู้เรียน เพื่อสร้างสรรค์การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ตลอดจนพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้น

4. จัดโครงการหรือกิจกรรมที่รัฐบาลเห็นความสำคัญและให้การสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ที่มีหลายรูปแบบหลายวิธี ทั้งที่เป็นแบบสัมผัส การสาธิต การทดลอง การเล่นเกมส์ การเล่นนิทาน การละเล่นพื้นบ้าน การฝึกปฏิบัติจากผู้รู้ การสร้างสรรค์จินตนาการของผู้เรียน เป็นต้น จากวิธีการเหล่านี้ ทำให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง ค้นพบด้วยตนเอง สร้างความรู้ด้วยตนเอง อันนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตและได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์การเป็น “องค์กร” ทำหน้าที่เป็น “แหล่งเรียนรู้” ให้สมบูรณ์ไว้ 7 ประการ กล่าวคือ

4.1 วัตถุประสงค์ : โดยกำหนดให้นำ “การศึกษา” มาเป็นเครื่องมือสร้างฐานความรู้ โดยกำหนดไว้ในพันธกิจของแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ให้ชัดเจน

4.2 มาตรฐาน : การบริหารการศึกษาต้องจัดทำให้เป็นมาตรฐานสากล รวมทั้งการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานที่ประสบความสำเร็จให้เป็นเอกสารสำหรับหน่วยงานอื่นใช้ประโยชน์

4.3 เพื่อนร่วมงานหรือหุ้นส่วน : การทำงานต้องทำงานกับบุคคลหลายฝ่ายจึงจะสามารถให้บริการในฐานะ “แหล่งเรียนรู้” ได้อย่างเต็มที่

4.4 ทักษะและขีดความสามารถ : บุคลากรของแหล่งเรียนรู้ต้องร่วมมือใกล้ชิดกับนักวิชาการอาชีพเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้

4.5 การฝึกอบรม : การฝึกอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้องและบุคลากรของแหล่งเรียนรู้ ต้องได้รับการอบรมและทำงานร่วมกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพิ่มพูนพัฒนาศักยภาพของตน

4.6 ขยายเครือข่ายการเรียนรู้ระดับชาติ โดยใช้ประโยชน์ของข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ : ประชาชนทุกคนจากทุกแห่งของประเทศต้องมีโอกาสได้เข้าถึงข้อมูลของแหล่งเรียนรู้ได้ แหล่งเรียนรู้ทุกพื้นที่ต้องสามารถประสานเชื่อมโยงกันในอันที่จะสร้างและขยายเพื่อเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ระดับชาติ ตลอดจนวนระดับนานาชาติ

4.7 การวิจัย : การวิจัยเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญที่จะเป็นพื้นฐานข้อมูลให้แหล่งเรียนรู้ได้ปรับสภาวะการทำงาน การเตรียมความพร้อมของบุคลากรและอุปกรณ์เพื่อให้บริการให้สอดคล้องกับกลุ่มผู้เรียนรู้ซึ่งหลากหลาย

สรุปได้ว่า ประเทศต่างๆ ทั่วโลกเริ่มเกิดความตื่นตัวจากกระแสโลกาภิวัตน์ จึงหันมาให้ความสนใจและเล็งเห็นความสำคัญในการจัดแหล่งเรียนรู้ให้เป็นแหล่งข้อมูล กิจกรรมและ

กระบวนการจนผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และการศึกษาต่อเนื่อง ควรให้โอกาสแก่ทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับความรู้และทุกอาชีพมีโอกาสพัฒนาการเรียนรู้ หากความรู้เพิ่มเติม ตามความสนใจ ความต้องการ และความสามารถ โดยจัดให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียน มีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ตรงตามความต้องการ ประสบการณ์ที่ได้จากแหล่งเรียนรู้ก็จะมีหลากหลายและเชื่อมโยงถึงกัน ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการการเรียนรู้และเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาอย่างมีความสุข การที่โรงเรียนจะใช้แหล่งเรียนรู้ให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาได้ดีนั้น บุคลากรของโรงเรียนจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้อย่างเพียงพอทั้งในด้านรายละเอียดของแหล่งเรียนรู้วิธีการใช้แหล่ง เรียนรู้และการบริหารแหล่งเรียนรู้ให้เกิดประสิทธิผลอีกด้วย

2.3 ประเภทของแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ที่เป็นตัวป้อนข่าวสาร ข้อมูลสู่ประชาชนนั้นมีมากมายหลายประเภท เพื่อให้เกิดความสะดวกต่อการนำแหล่งเรียนรู้มาใช้ให้ถูกต้อง ตรงกับจุดประสงค์ของการเรียนรู้ จึงได้มีผู้แยกประเภทแหล่งเรียนรู้ไว้หลายประการ ดังนี้

นิโคล มาร์ค (Mark 1971, หน้า 341-347 อ้างอิงใน สิริยุพา ศกุนตะเสถียร, 2545, หน้า 19-20) ได้แบ่งแหล่งเรียนรู้ในชุมชนไว้ในหนังสือสารานุกรมทางการศึกษา (Encyclopedia of Education) ดังนี้

1. ผู้ชำนาญพิเศษ (specialists) เช่น นักดนตรี จิตรกร ผู้ชำนาญงานอดิเรก นักกีฬาอาชีพ พนักงานซื้อขายและบริการ พ่อค้า นักธุรกิจ นายธนาคาร นักอุตสาหกรรม ช่างนา
2. พ่อแม่หรือผู้ปกครองนักเรียน (parents of students)
3. ตัวแทนขององค์กรต่างๆ (agency representatives) ได้แก่ บุคคลที่เป็นตัวแทนของสังคม เทศบาล ศูนย์วัฒนธรรมและหน่วยงานอื่นๆ
4. ผู้แทนทางด้านธุรกิจและอุตสาหกรรม (business and industrial representatives) ได้แก่ บุคคลที่ทำงานในโรงงาน บริษัทขนส่ง เหมืองแร่ สำนักงานเทศบาล กิจการค้าต่างๆ การเงินและการประกันภัย
5. ผู้แทนของรัฐบาล (government representatives) เช่น นายกเทศมนตรี คณะกรรมการธิการของจังหวัด ตำรวจ พนักงานดับเพลิง เจ้าหน้าที่อนามัย เป็นต้น

6. คณะกรรมการผู้มีหน้าที่ให้คำปรึกษาแนะนำแก่ประชาชน (citizens' advisory committees) เช่น คณะกรรมการการศึกษา คณะกรรมการบริหารโรงเรียน คณะที่ปรึกษาของโรงเรียน คณะครูในโรงเรียน เป็นต้น

7. ทรัพยากรทางธรรมชาติ (natural resources) ประกอบด้วย พืช สัตว์ป่า หิน น้ำ ดิน แร่ และวัตถุทางธรรมชาติอื่นๆ

8. สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น (man made resource) มนุษย์ได้สร้างสิ่งต่างๆ เป็นจำนวนมาก ซึ่งมีคุณค่าทางการศึกษาที่ควรนำมาใช้ในการเรียนการสอน ได้แก่ อาคารสถานที่ เครื่องบิน ถนน รถไฟ รถยนต์ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ปุชนิยสถาน รูปปั้น และทรัพยากรที่ใช้ในโรงเรียน เช่น กระดานดำ โต๊ะเรียน โทรทัศน์ และเครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

ซูศรี สนิทประชากร (2522, หน้า 34 อ้างอิงใน อำนาจ สุขสุเสียง, 2539, หน้า 14) กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. แหล่งทรัพยากรจากบุคคลในชุมชนที่มีความรู้ ความสามารถในการประกอบอาชีพต่างๆ กัน บุคคลเหล่านี้จะช่วยให้ความรู้แก่นักเรียนได้ตามความสามารถของเขา นักเรียนจะได้พูด สนทนาปราศรัย หรือฟังคำบรรยาย อภิปรายจากบุคคลในชุมชน

2. แหล่งทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนประกอบด้วย พืช สัตว์นานาชนิด นอกจากนี้ยังมี แม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความสดชื่นและเพลิดเพลิน นักเรียนจะได้ศึกษา ธรรมชาติของพืชและสัตว์ ตลอดจนทรัพยากรอื่นๆ นักเรียนจะเกิดความรู้ ความเข้าใจ และจดจำไปได้นาน เพราะนักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง และจะช่วยให้นักเรียนได้รู้จักสงวนทรัพยากร ธรรมชาติอีกด้วย

3. แหล่งทรัพยากรทางวัฒนธรรม ชุมชนแต่ละแห่งมีขนบธรรมเนียม ประเพณีและ วัฒนธรรมเป็นของตนเอง นักเรียนจะต้องหาทางศึกษาและทำความเข้าใจกับสิ่งเหล่านี้ให้ถ่องแท้ พยายามหาทางส่งเสริม และแก้ไขปรับปรุงให้วัฒนธรรมเหล่านั้นคงอยู่ต่อไป

4. แหล่งทรัพยากรทางสังคม ความเป็นอยู่ของแต่ละชุมชนแตกต่างกัน นักเรียนเป็น หน่วยหนึ่งของสังคม ดังนั้นนักเรียนจะต้องศึกษาและเรียนรู้ความเป็นอยู่ของสังคมให้ถ่องแท้ เพื่อจะได้ ปรับปรุงตัวเองให้อยู่ในชุมชนอย่างมีความสุข นักเรียนต้องศึกษากระบวนการทางสังคม ให้รู้ว่าสังคม นั้นมีระเบียบแบบแผนการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างไร แล้วศึกษาปัญหาของสังคม หาวิธีแก้ปัญหา

ต่างๆ ที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดความซาบซึ้งและรู้แจ้งเห็นจริงในความต้องการของสังคมที่นักเรียนอาศัยอยู่

อุทัย บุญประเสริฐ (2537, หน้า 156-157) ได้แบ่งประเภทของทรัพยากรหรือแหล่งเรียนรู้ออกเป็น 6 ประเภท ดังนี้

1. ทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบด้วย สิ่งที่เป็นตามธรรมชาติ เช่น แสงแดด น้ำ อากาศ แผ่นดิน ที่ดิน สัตว์ พืช ป่า ภูเขา แร่ธาตุต่างๆ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในท้องถิ่นนั้น

2. ทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ ประชาชนหรือบุคคลประเภทต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้น โดยเฉพาะ และบุคคลจากท้องถิ่นอื่นที่มาเยี่ยมเยียนหรือผู้ที่รับเชิญมาร่วมกิจกรรมของโรงเรียนในบางโอกาส เช่น พระ เจ้าหน้าที่ทางการเกษตร เจ้าหน้าที่อนามัย ผู้ทรงคุณวุฒิ พ่อค้า เจ้าของโรงงาน อุตสาหกรรม เป็นต้น

3. ทรัพยากรในลักษณะที่เป็นสถาบันในท้องถิ่น ได้แก่ องค์กรต่างๆ เช่น วัด ตลาด ห้องสมุดประชาชน สถานีอนามัย ศาลาประชาคม เทศบาล กลุ่มการเมือง เป็นต้น

4. ทรัพยากรทางเทคนิค หมายถึง สิ่ง que แสดงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมด้านต่างๆ ซึ่งช่วยให้เกิดการเรียนรู้ของมนุษย์ ช่วยให้เด็กเกิดจินตนาการ เกิดแรงบันดาลใจ ในการสร้างสรรค์

5. ทรัพยากรในรูปกิจกรรมของท้องถิ่น อาจเป็นกิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีการปฏิบัติงานของสถานที่ราชการหรือหน่วยงาน กิจกรรมและความเคลื่อนไหวเพื่อแก้ไขปัญหาและปรับปรุงสภาพต่างๆ ในท้องถิ่น ซึ่งโรงเรียนอาจนำนักเรียนไปศึกษาหรือมีส่วนร่วมในการดำเนินงานได้ เช่น การรณรงค์เพื่อรักษาความสะอาด การส่งเสริมสนับสนุนการออกเสียงเลือกตั้งและกระบวนการประชาธิปไตยในท้องถิ่น การปรับปรุงแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของชุมชน เป็นต้น

6. ทรัพยากรด้านการเงิน หมายถึง ทรัพยากรในรูปการเงินทั้งทางตรงและทางอ้อมจากผู้มีฐานะดี จากผู้ที่ยินดีจะบริจาค จากผู้ที่ต้องการจะสละทรัพย์สินโดยตรง

สุจิต ศิลารักษ์ (ม.ป.ป., หน้า 2-4) กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้ สามารถจัดให้มีรูปแบบต่างๆ ออกไปได้ตามชนิดของการจัด ซึ่งอาจจะแยกได้ดังนี้

1. แหล่งเสนอข้อมูลข่าวสาร คือ เป็นที่รวบรวมข่าวสารที่เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับความต้องการของประชาชนในชนบท ซึ่งอาจประกอบด้วยหนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ต่างๆ แผ่นปลิว แผ่นพับและเอกสารทุกอย่างที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้

2. แหล่งที่เป็นสถานที่ต่างๆ ที่ให้คุณค่าทางวัฒนธรรม เช่น โบสถ์ วัด และศิลปะที่มีคุณค่าควรอนุรักษ์ไว้ สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นผลส่งเสริมการเรียนรู้ช่วยให้เกิดความหวงแหนในคุณค่าทางวัฒนธรรม อันเป็นมรดกของคนไทย

3. แหล่งที่เป็นบุคคลหรือกลุ่มคน หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น บุคคลเหล่านี้สำคัญมาก เพราะมีความชำนาญและความเชี่ยวชาญ มีความสำเร็จในการประกอบอาชีพเป็นบุคคลที่ซึ่งสามารถหาได้ในท้องถิ่นควรนำมาให้ความรู้แก่บุคคลอื่น

4. แหล่งทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ตลอดจนหัตถกรรมพื้นเมือง จะเห็นได้ว่ามีอยู่กระจัดกระจายทั่วไปและแตกต่างกันไปแต่ละหมู่บ้าน แหล่งเรียนรู้ชนิดนี้ช่วยให้มองเห็นความสำคัญของท้องถิ่นของตนเอง ช่วยให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรเหล่านั้นให้มีประโยชน์สืบไป

5. แหล่งส่งเสริมกิจกรรม เช่น การจัดกิจกรรมทางอนามัย อาชีพ นิทรรศการ การอภิปราย การให้ความรู้บางเรื่องเพื่อส่งเสริมความเข้าใจและนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน เป็นการเพิ่มเติมความรู้เดิมให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544, หน้า 7) ได้แบ่งแหล่งเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติหรือทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ภูเขา น้ำตก ทะเล ป่าไม้ ป่าชายเลน ดิน หิน แร่ พืช สัตว์ แม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง ทะเล อ่าว แสงแดด อากาศ รวมถึงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ

2. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล สมาคม หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถพิเศษ ผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งแบ่งออกเป็นวิทยากรทั้งในและนอกท้องถิ่น ได้แก่ บุคคลที่มีความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ด้านธุรกิจ ด้านอุตสาหกรรม ด้านการเกษตร ช่างฝีมือ นักดนตรี จิตรกร นักกีฬา อาชีพ นักธุรกิจ นายธนาคาร บุคคลที่เป็นตัวแทนทางราชการ ได้แก่ ตำรวจ ทหาร อนามัย พนักงานดับเพลิง ศึกษานิเทศก์ พัฒนาการ บุคคลที่เป็นตัวแทนองค์กรต่างๆ ได้แก่ เทศบาล นักการเมืองบุคคลที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ได้แก่ พระสงฆ์ แม่ชี

3. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานที่ สถาบัน หน่วยงาน ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ ศูนย์วัฒนธรรม โรงเรียน สถานประกอบการ วัดหรือสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

ปูชนียสถาน ห้องฟ้าจำลอง สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ ตลาด สถานที่สำคัญทางราชการ เป็นต้น

4. แหล่งเรียนรู้ทางด้านเทคโนโลยี กิจกรรม วัฒนธรรม ประเพณี ได้แก่ โสตทัศนอุปกรณ์ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อสิ่งประดิษฐ์หรือสิ่งที่แสดงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและนวัตกรรม วัสดุอุปกรณ์ที่เป็นเทคโนโลยีพื้นบ้าน กิจกรรมการเคลื่อนไหวเพื่อแก้ไขปัญหาและปรับปรุงสภาพต่างๆ ในท้องถิ่นเช่น การรณรงค์เพื่อความสะอาด การส่งเสริมสนับสนุนการเลือกตั้งหรือกระบวนการประชาธิปไตยในท้องถิ่น วัฒนธรรม พิธีหรือประเพณีต่างๆ ในท้องถิ่น วิธีการดำเนินชีวิต การละเล่นพื้นเมือง เป็นต้น

กรมวิชาการ (2545, หน้า 151) ได้กล่าวถึงแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน แบ่งเป็น 2 แหล่ง คือ

1. แหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ เช่น บรรยากาศ สิ่งแวดล้อม ป्राกฏการณ์ ธรรมชาติ สิ่งมีชีวิต ฯลฯ

2. แหล่งการเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดกลุ่มสาระ ห้องสมุดเคลื่อนที่ ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการต่างๆ ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องมัลติมีเดีย เว็บไซต์ ห้องอินเทอร์เน็ต ห้องเรียนสีเขียว ห้องพิพิธภัณฑ์ ห้องเกียรติยศ สวนพฤกษศาสตร์ สวนสมุนไพร สวนวรรณคดี สวนสุขภาพ สวนหิน สวนหย่อม สวนผีเสื้อ บ่อเลี้ยงปลา เรือนเพาะชำ ต้นไม้พุดได้ ฯลฯ

จึงสรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้สามารถแบ่งเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 2 ประเภท คือ แหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนและแหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียน ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองครั้งนี้ ผู้ศึกษาค้นคว้ามีความสนใจที่จะศึกษาแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนที่เกี่ยวกับทางเทคโนโลยี

2.4 รูปแบบการจัดกิจกรรมและสื่อของแหล่งเรียนรู้

โรงเรียนมัธยมศึกษา ควรจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างกว้างขวาง นอกเหนือจากการเรียนในห้องเรียนเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้ตามธรรมชาติอย่างเต็มตามศักยภาพ สร้างบรรยากาศ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดเวลา การจัดกิจกรรมในแหล่งเรียนรู้สามารถทำได้หลายรูปแบบตามสภาพและลักษณะความพร้อมของโรงเรียนและชุมชน โดยครูผู้สอนต้องร่วมมือกับผู้รับผิดชอบแหล่งเรียนรู้ในการวางแผนและจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับหลักสูตร และรายวิชาที่สอน (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา, 2544, หน้า 18 – 19)

บุญเลิศ มาแสง (2530, หน้า 139 - 202) กล่าวว่า ลักษณะของสื่อในแหล่งเรียนรู้จะต้องเป็นสื่อที่มีความเคลื่อนไหวหมุนเวียนอยู่ตลอดเวลา สามารถแยกประเภทของสื่อตามวิธีการเสนอข้อมูลแยกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. สื่อที่จะนำเสนอข้อมูลโดยผ่านเครื่องมือ ได้แก่ เครื่องรับวิทยุ เครื่องรับโทรทัศน์ เครื่องบันทึกเสียงและม้วนเทป เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องฉายสไลด์ กล้องถ่ายรูป ภาพถ่าย เป็นต้น

2. สื่อที่สำเร็จในตัว ที่จะศึกษาเรียนรู้สามารถรับข้อมูลนั้นได้โดยตรง ไม่ต้องอาศัยเครื่องมือเป็นตัวแปลข้อมูล สื่อเหล่านี้ได้แก่ หนังสือ สื่อสิ่งพิมพ์ อุปกรณ์ เกมส์ต่างๆ เช่น หมากฮอส หมากรูก การต่อภาพแท่งไม้ ป้ายนิเทศ ตู้นิทรรศการ สิ่งสำคัญในหมู่บ้าน ของดีในท้องถิ่น หรือผลงาน ทัศนกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น สื่อที่กล่าวมาแล้วนี้เป็นประโยชน์ในการเรียนรู้ได้มาก การถ่ายทอดความรู้ ด้วยวิธีการใช้สื่ออื่นๆ อาจมีได้ 3 วิธีคือ

2.1) การใช้วิทยากรผู้มีความรู้ในแต่ละสาขาเป็นผู้ให้วิทยากร

2.2) การให้กลุ่มผู้มีความสนใจอย่างเดียวกันร่วมกันทดลองปฏิบัติการ

2.3) การให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง

สื่อของแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนว่าควรจะมีหลายประเภท เพื่อให้ผู้ใช้ได้เลือกใช้ตามระดับ ความรู้ของตน เพราะเป็นการเรียนรู้โดยอิสระ ในการจัดวัสดุและสื่อต่างๆ ควรให้ผู้เรียนมีความสัมพันธ์ กับสิ่งแวดล้อมในสังคม เปิดโอกาสให้ศึกษาหาความรู้และประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง สื่อเหล่านี้ ควรจัดไว้ให้เหมาะสมตามประเภทของสื่อ อยู่ในสภาพที่สะดวกต่อการนำมาใช้โดยจัดแยกประเภทเป็น หมวดหมู่อย่างมีระเบียบ

จากการศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมและสื่อของแหล่งเรียนรู้ สรุปได้ว่าการจัดกิจกรรมใน แหล่งเรียนรู้จะมี 2 ลักษณะ คือ กิจกรรมหลักและกิจกรรมเสริม กิจกรรมหลักจะเป็นการให้บริการ ข้อมูลข่าวสารที่สอดคล้องกับความต้องการและเป็นประโยชน์ต่อชีวิตผู้เรียน ส่วนกิจกรรมเสริมเป็น การเน้นการพัฒนาผู้เรียนในแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวา มีการเคลื่อนไหว ลักษณะของสื่อที่นำมาใช้ใน แหล่งเรียน ควรเป็นสื่อที่หลากหลายและเหมาะสมกับการนำเสนอหรือถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร ความรู้ มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม มีความเคลื่อนไหวหมุนเวียนอยู่ตลอดเวลา

หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ทางเทคโนโลยีทางการศึกษา

การศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ศึกษาใน 2 ประเด็น คือ แหล่งเรียนรู้ และ เทคโนโลยีทางการศึกษา ซึ่งในที่นี้จะกล่าวเพียงเทคโนโลยีทางการศึกษา ทั้งนี้แหล่งเรียนรู้ได้กล่าวไว้ แล้วในเบื้องต้น

3.1 ความหมายเทคโนโลยีทางการศึกษา

ความเจริญในด้านต่างๆ ที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน เป็นผลมาจากการศึกษาค้นคว้าทดลองประดิษฐ์คิดค้นสิ่งต่างๆ โดยอาศัยความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เมื่อศึกษาค้นพบและทดลองใช้ได้แล้ว ก็นำออกเผยแพร่ใช้ในกิจการด้านต่างๆ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพในกิจการต่างๆ เหล่านั้น และวิชาการที่ว่าด้วยการนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในกิจการด้านต่างๆ จึงเรียกกันว่า “วิทยาศาสตร์ประยุกต์” หรือนิยมเรียกกันทั่วไปว่า “เทคโนโลยี”

เทคโนโลยี หมายถึง การใช้เครื่องมือให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในการแก้ปัญหา ผู้ที่นำเอาเทคโนโลยีมาใช้ เรียกว่านักเทคโนโลยี (Technologist)

เทคโนโลยีทางการศึกษา (Educational Technology) ตามรูปศัพท์ เทคโนโลยี (วิธีการ) + โยยี (วิทยา) หมายถึง ศาสตร์ที่ว่าด้วยวิธีการทางการศึกษา ครอบคลุมระบบการนำวิธีการ มาปรับปรุงประสิทธิภาพของการศึกษาให้สูงขึ้นเทคโนโลยีทางการศึกษา ครอบคลุมองค์ประกอบ 3 ประการ คือ วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการ

สภาเทคโนโลยีทางการศึกษานานาชาติ (2552, เว็บไซต์) ได้ให้คำจำกัดความของเทคโนโลยีทางการศึกษา ว่าเป็นการพัฒนาและประยุกต์ระบบเทคนิคและอุปกรณ์ ให้สามารถนำมาใช้ในสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม เพื่อสร้างเสริมกระบวนการเรียนรู้ของคนให้ดียิ่งขึ้น

เบร็อง กุมุท (2541, หน้า 2) ได้กล่าวถึงความหมายของเทคโนโลยีการศึกษา ว่าเป็นการขยายขอบข่ายของการใช้สื่อการสอนให้กว้างขวางขึ้นทั้งในด้านบุคคล วัสดุเครื่องมือ สถานที่ และกิจกรรมต่างๆ ในกระบวนการเรียนการสอน

เอดการ์ เดล (Edgar Dale, 1969, p.6) กล่าวว่า เทคโนโลยีทางการศึกษา ไม่ใช่เครื่องมือ แต่เป็นแผนการหรือวิธีการทำงานอย่างเป็นระบบ ให้บรรลุผลตามแผนการ โสทัดศนอุปกรณ์เทคโนโลยีทางการศึกษา มีความหมายที่กว้างกว่า ซึ่งอาจจะพิจารณาจาก ความคิดรวบยอดของเทคโนโลยีได้เป็น 2 ประการ คือ

1. ความคิดรวบยอดทางวิทยาศาสตร์กายภาพ ตามความคิดรวบยอดนี้ เทคโนโลยีทางการศึกษาหมายถึง การประยุกต์วิทยาศาสตร์กายภาพ ในรูปของสิ่งประดิษฐ์ เช่น เครื่องฉายภาพยนตร์ โทรทัศน์ ฯลฯ มาใช้สำหรับการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นส่วนใหญ่ การใช้เครื่องมือเหล่านี้ มักคำนึงถึงเฉพาะการควบคุมให้เครื่องทำงาน มักไม่คำนึงถึงจิตวิทยาการเรียนรู้ โดยเฉพาะเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลและการเลือกสื่อให้ตรงกับเนื้อหาวิชา ความหมายของเทคโนโลยีทางการศึกษา

ตามความคิดรวบยอดนี้ ทำให้บทบาทของเทคโนโลยีทางการศึกษาแคบลงไป คือมีเพียงวัสดุ และอุปกรณ์เท่านั้น ไม่รวมวิธีการ หรือปฏิกิริยาสัมพันธ์อื่น ๆ เข้าไปด้วย ซึ่งตามความหมายนี้ก็คือ “ใส่ทัศนศึกษา” นั่นเอง

2. ความคิดรวบยอดทางพฤติกรรมศาสตร์ เป็นการนำวิธีการทางจิตวิทยา มนุษยวิทยา กระบวนการกลุ่ม ภาษา การสื่อความหมาย การบริหาร เครื่องยนต์กลไก การรับรู้มาใช้ควบคู่กับผลิตรกรรมทางวิทยาศาสตร์และวิศวกรรม เพื่อให้ผู้เรียน เปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น มิใช่เพียงการใช้เครื่องมืออุปกรณ์เท่านั้น แต่รวมถึงวิธีการทางวิทยาศาสตร์เข้าไปด้วย มิใช่วัสดุหรืออุปกรณ์ แต่เพียงอย่างเดียว

จึงสรุปได้ว่าแหล่งเรียนรู้ทางเทคโนโลยี หมายถึง การพัฒนาและประยุกต์ระบบเทคนิคและอุปกรณ์ การใช้เครื่องมือให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในการแก้ปัญหาและขยายขอบข่ายของการใช้สื่อการสอนให้กว้างขวางขึ้นทั้งในด้านบุคคล วัสดุเครื่องมือ สถานที่ และกิจกรรมต่างๆ ในกระบวนการเรียนการสอน หรือกล่าวได้ว่าเป็นการประยุกต์วิทยาศาสตร์กายภาพ ในรูปของสิ่งประดิษฐ์ เช่น เครื่องฉายภาพยนตร์ โทรทัศน์ ฯลฯ มาใช้สำหรับการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นส่วนใหญ่ และการนำวิธีการทางจิตวิทยา มนุษยวิทยา กระบวนการกลุ่ม ภาษา การสื่อความหมาย การบริหาร เครื่องยนต์กลไก การรับรู้มาใช้ควบคู่กับผลิตรกรรมทางวิทยาศาสตร์และวิศวกรรม เพื่อให้ผู้เรียน เปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3.2 เป้าหมายของเทคโนโลยีการศึกษา

3.2.1 การขยายพิสัยของทรัพยากรของการเรียนรู้ กล่าวคือ แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ มิได้หมายถึงแต่เพียงตำรา ครู และอุปกรณ์การสอน ที่โรงเรียนมีอยู่เท่านั้น แนวคิดทางเทคโนโลยีทางการศึกษา ต้องการให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนจากแหล่งความรู้ที่กว้างขวางออกไปอีก แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ครอบคลุมถึงเรื่องต่างๆ เช่น

1) คน คนเป็นแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่สำคัญซึ่งได้แก่ ครู และวิทยากรอื่น ซึ่งอยู่นอกโรงเรียน เช่น เกษตรกร ตำรวจ บุรุษไปรษณีย์ เป็นต้น

2) วัสดุและเครื่องมือ ได้แก่ สื่อทัศนวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เช่น ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ เครื่องวีดิโอเทป ของจริงของจำลองสิ่งพิมพ์ รวมไปถึงการใช้สื่อมวลชนต่างๆ

3) เทคนิค-วิธีการ แต่เดิมนั้นการเรียนการสอนส่วนมาก ใช้วิธีให้ครูเป็นคนบอกเนื้อหาแก่ผู้เรียนปัจจุบันนี้ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองได้มากที่สุด ครูเป็นเพียงผู้วางแผนแนะแนวทางเท่านั้น

4) สถานที่ ได้แก่ โรงเรียน ห้องปฏิบัติการทดลอง โรงฝึกงาน ไร่ นา ฟาร์ม ที่ทำการรัฐบาล ภูเขา แม่น้ำ ทะเล หรือสถานที่ใด ๆ ที่ช่วยเพิ่มประสบการณ์ที่ดีแก่ผู้เรียนได้

3.2.2 การเน้นการเรียนรู้แบบเอกัตบุคคล ถึงแม้นักเรียนจะล้นชั้น และกระจัดกระจายยากแก่การจัดการศึกษาตามความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ นักการศึกษาและนักจิตวิทยาได้พยายามคิดหาวิธีนำเอาระบบการเรียนแบบตัวต่อตัวมาใช้ แต่แทนที่จะใช้ครูสอนนักเรียนทีละคน เขาก็คิด “แบบเรียนโปรแกรม” ซึ่งทำหน้าที่สอนเหมือนกับครูมาสอน นักเรียนจะเรียนด้วยตนเอง จากแบบเรียนด้วยตนเองในรูปแบบเรียนเป็นเล่มหรือเครื่องสอนหรือสื่อประสมหลายๆ อย่าง จะเรียนช้าหรือเร็วก็ทำได้ตามความสามารถของผู้เรียนแต่ละคน

3.2.3 การใช้วิธีวิเคราะห์ระบบในการศึกษา การใช้วิธีระบบในการปฏิบัติหรือแก้ปัญหา เป็นวิธีการที่เป็นวิทยาศาสตร์ ที่เชื่อถือได้ว่าจะสามารถแก้ปัญหาหรือช่วยให้งานบรรลุเป้าหมายได้ เนื่องจากกระบวนการของวิธีระบบ เป็นการวิเคราะห์องค์ประกอบของงานหรือของระบบ อย่างมีเหตุผล หาทางให้ส่วนต่างๆ ของระบบทำงาน ประสานสัมพันธ์กันอย่างมีประสิทธิภาพ

3.2.4 พัฒนาเครื่องมือ-วัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษา วัสดุและเครื่องมือต่างๆ ที่ใช้ในการศึกษาหรือการเรียนการสอนปัจจุบันจะต้องมีการพัฒนาให้มีศักยภาพ หรือขีดความสามารถในการทำงานให้สูงยิ่งขึ้นไปอีก

3.3 ลักษณะของเทคโนโลยี

บวร เทศารินทร์ (2550, หน้า 366) ได้จำแนกลักษณะของเทคโนโลยี เป็น 3 ลักษณะ คือ

1. เทคโนโลยีในลักษณะของกระบวนการ (process) เป็นการใช้อย่างเป็นระบบของวิธีการทางวิทยาศาสตร์หรือความรู้ต่างๆ ที่ได้รวบรวมไว้ เพื่อนำไปสู่ผลในทางปฏิบัติ โดยเชื่อว่าเป็นกระบวนการที่เชื่อถือได้และนำไปสู่การแก้ปัญหาต่างๆ

2. เทคโนโลยีในลักษณะของผลผลิต (Product) หมายถึง วัสดุอุปกรณ์ที่เป็นผลมาจากการใช้กระบวนการเทคโนโลยี

3. เทคโนโลยีในลักษณะผสมของกระบวนการและผลผลิต (process and product) เช่นระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งการทำงานเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวเครื่องกับโปรแกรม

จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่าแหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศและประสบการณ์ ที่สนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่เรียน ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัย อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ทางเทคโนโลยีซึ่งประกอบด้วย ด้านคอมพิวเตอร์ ด้านวิดิทัศน์/โทรทัศน์ ด้านโสตทัศนศึกษา ด้านโทรทัศน์เพื่อการศึกษา ด้านมัลติมีเดีย ด้านห้องทดลอง ด้านอินเทอร์เน็ต ด้านศูนย์สื่อการเรียนการสอน ห้องปฏิบัติการภาษา และอื่น ๆ

บริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 36

โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 36 เชียงราย-พะเยา ตั้งอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทย ตามหลักในการแบ่งภูมิภาคอักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทยของราชบัณฑิตยสถาน ยึดถือตามการแบ่งภูมิภาคทางภูมิศาสตร์ ของคณะกรรมการภูมิศาสตร์แห่งชาติ (2527, หน้า 15) โดยในส่วนของจังหวัดเชียงราย มีภูมิประเทศเป็นเทือกเขาสูงในทวีปตอนเหนือ (North Continental Highland) มีพื้นที่ราบสูงเป็นหย่อมๆ ในเขตอำเภอแม่สรวย อำเภอเวียงป่าเป้า และอำเภอเชียงของ บริเวณเทือกเขาจะมีความสูงประมาณ 1,500 - 2,000 เมตร จากระดับน้ำทะเล บริเวณส่วนที่ราบตามลุ่มแม่น้ำสำคัญในตอนกลางของพื้นที่ ได้แก่ อำเภอพาน อำเภอเมืองเชียงราย อำเภอแม่จัน อำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน และอำเภอเชียงของ มีความสูงประมาณ 410 - 580 เมตร จากระดับน้ำทะเล ตั้งอยู่เหนือสุดของประเทศไทย อาณาเขตของจังหวัดทางทิศเหนือติดกับแคว้นเมืองสาตและแคว้นท่าขี้เหล็กของราชอาณาจักรพม่าและ แขวงบ่อแก้ว ประเทศลาว ทิศตะวันออกติดกับแขวงอุดมไซ ประเทศลาว ทิศใต้ติดกับอำเภอแม่ใจ อำเภอภูกามยาว อำเภอดอกคำใต้ อำเภอจุน อำเภอเชียงคำ และอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา อำเภอเมืองปาน และอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ทิศตะวันตกติดกับอำเภอดอยสะเก็ด อำเภอพร้าว อำเภอไชยปราการ อำเภอฝาง และอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ และแคว้นเมืองสาตของราชอาณาจักรพม่า มีชายแดนติดกับประเทศพม่า ยาวประมาณ 130 กิโลเมตร และมีชายแดนติดต่อกับลาวประมาณ 180 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 11,680 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 7,290,000 ไร่ ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง มีป่าไม้ปกคลุมบริเวณเทือกเขามีชั้นความสูง 1,500 - 2,000 เมตร จากระดับ น้ำทะเล มีที่ราบเป็นหย่อมๆ ในระหว่างหุบเขา และตามลุ่มน้ำสำคัญ จังหวัดเชียงรายมีภูเขาล้อมรอบ โดยเฉพาะทางทิศตะวันตกเป็นแนวเทือกเขาฝิปันน้ำ ติดต่อกันไปเป็นพืดตลอดเขตจังหวัด เชียงราย จึงถือว่าเป็นจังหวัดที่อยู่ทางตอนเหนือ

ที่สุดของประเทศไทย ตั้งศาลากลางที่ตำบลเวียง อำเภอเมืองเชียงราย อาณาเขตทิศเหนือจรดแขวงเมืองสาดและแขวงท่าซี้เหล็ก รัฐฉาน สาธารณรัฐสหภาพพม่า โดยมีทางหลวงแผ่นดินทะลุผ่านถึงกันทางถนนที่เชื่อมต่อไปยังประเทศพม่าที่ด่านพรมแดนแม่สาย อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ส่วนทิศตะวันออกเฉียงเหนือติดต่อกับแม่น้ำโขง ทิศตะวันออกจรดทิวเขาหลวงพระบาง ซึ่งปันเขตแดนไทยกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและติดต่อกับจังหวัดพะเยา ทิศใต้กับจังหวัดพะเยา จังหวัดลำปางและเชียงใหม่ ส่วนทิศตะวันตกติดกับจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเรียกว่า ภูลังกา เป็นยอดเขาที่มีเส้นแดนติดกันทั้ง 3 จังหวัดบนยอดเขา จังหวัดเชียงรายเป็นเมืองท่องเที่ยวที่สำคัญ เป็นจังหวัดที่ใหญ่อีกจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย โดยมีพื้นที่จังหวัดใหญ่เป็นอันดับที่ 12 ของประเทศไทยและเป็นเมืองเศรษฐกิจสำคัญตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนจีนตอนใต้-อินโดจีน การปกครองแบ่งออกเป็น 18 อำเภอ 124 ตำบล 1,510 หมู่บ้าน โดยประกอบไปด้วย อำเภอเมืองเชียงราย อำเภอเวียงชัย อำเภอเชียงของ อำเภอเทิง อำเภอพาน อำเภอป่าแดด อำเภอแม่จัน อำเภอเชียงแสน อำเภอแม่สาย อำเภอแม่สรวย อำเภอเวียงป่าเป้า อำเภอพญาเม็งราย อำเภอเวียงแก่น อำเภอขุนตาล อำเภอแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่ลาว อำเภอเวียงเชียงรุ้ง อำเภอดอยหลวง

ในส่วนของจังหวัดพะเยา จังหวัดพะเยาเป็นจังหวัดในภาคเหนือตอนบน มีประวัติความเป็นมาที่เก่าแก่ยาวนานไม่น้อยไปกว่าเมืองอื่นๆ ในอาณาจักรล้านนา บริเวณที่ตั้งของจังหวัดพะเยาในปัจจุบันอยู่ติดกับกว๊านพะเยา เดิมเป็นที่ตั้งของเมือง ภูกามยาวหรือพยาว ที่ก่อตั้งขึ้นเมื่อพุทธศตวรรษที่ 16 โดยมีผู้ปกครองคือ พ่อขุนงำเมือง ภายหลังมีการเปลี่ยนแปลงอำนาจ และตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของอาณาจักรล้านนา เมื่อถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เมืองพะเยาอยู่ภายใต้การปกครองของจังหวัดเชียงรายในฐานะ อำเภอพะเยา และเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2520 อำเภอพะเยาได้ยกฐานะขึ้นเป็นจังหวัดพะเยา นับเป็นจังหวัดที่ 72 ของประเทศไทยมีเนื้อที่ประมาณ 6,335 ตารางกิโลเมตร ตอนเหนือมีพื้นที่ติดกับจังหวัดเชียงราย ทิศตะวันออกติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและจังหวัดน่าน ส่วนทางตะวันตกติดกับจังหวัดลำปาง และทางด้านใต้ติดกับจังหวัดแพร่ ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นจังหวัดที่ล้อมรอบไปด้วยเทือกเขา ทั้งด้านตะวันออก ด้านตะวันตก ด้านใต้ และตอนกลางของจังหวัด เทือกเขาเหล่านี้จะทอดตัวเป็นแนวยาวจากเหนือลงใต้ มีที่ราบเหมาะแก่การเพาะปลูกอยู่สองข้างเทือกเขาและระหว่างลำน้ำ มีเนื้อที่ภูเขาสูงและสูงมากที่สุดประมาณร้อยละ 47 ของพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัด มีเนื้อที่เนินเขาผสมราบ ประมาณร้อยละ 35 และมีที่ราบลุ่มน้อยที่สุดประมาณร้อยละ 18 ระดับความสูงของพื้นที่จังหวัดพะเยา มีความสูงระหว่าง 300 – 1,550 เมตร จาก

ระดับน้ำทะเลปานกลาง เพื่อศึกษาที่สำคัญของจังหวัดพะเยา ได้แก่ เพื่อศึกษาตอยภูลังกา ดอยสันปันน้ำ ดอยแม่สุก ดอยขุนแม่ฝาด ดอยขุนแม่ต๋ำ และดอยขุนแม่ต๋อม แม่น้ำที่สำคัญที่ไหลผ่านจังหวัดพะเยา มี 3 สาย ได้แก่ แม่น้ำอิง แม่น้ำลาว แม่น้ำยม การปกครองแบ่งออกเป็น 9 อำเภอ 68 ตำบล 790 หมู่บ้าน 2 เทศบาลเมือง 30 เทศบาลตำบล 39 องค์การบริหารส่วนตำบล

จากมติที่ประชุมสภาการศึกษา ครั้งที่ 1/2553 เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2553 เห็นชอบในหลักการให้แยกเขตพื้นที่การศึกษา (ประถมศึกษา - มัธยมศึกษา) จังหวัดเชียงรายถูกกำหนดให้สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขตที่ 36 ร่วมกับจังหวัดพะเยา มีสถานศึกษาที่อยู่ในเขตพื้นที่ทั้งสิ้น 59 โรงเรียน ดังนี้

1. จังหวัดเชียงราย มีโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพื้นที่จำนวน 41 โรงเรียน กระจายตัวอยู่ตามอำเภอต่างๆ ของจังหวัด ดังนี้

สถานศึกษาในเขต อำเภอเมืองเชียงราย ประกอบด้วย

1. โรงเรียนจุฬารัตน์ราชวิทยาลัย เชียงราย
2. โรงเรียนดอนชัยวิทยาคม
3. โรงเรียนดำรงราษฎร์สงเคราะห์
4. โรงเรียนเม็งรายมหาธาวิทยาคม
5. โรงเรียนเมืองเชียงราย
6. โรงเรียนสามัคคีวิทยาคม 2
7. โรงเรียนสามัคคีวิทยาคม
8. โรงเรียนห้วยสักวิทยาคม

สถานศึกษาในเขต อำเภอเวียงชัย ประกอบด้วย

9. โรงเรียนดอนศิลาผางามวิทยาคม
10. โรงเรียนเวียงชัยวิทยาคม

สถานศึกษาในเขต อำเภอเชียงของ ประกอบด้วย

11. โรงเรียนเชียงของวิทยาคม
12. โรงเรียนบุญเรืองวิทยาคม
13. โรงเรียนห้วยซ้อวิทยาคม รัชมังคลาภิเษก

สถานศึกษาในเขต อำเภอเทิง ประกอบด้วย

14. โรงเรียนเทิงวิทยาคม
15. โรงเรียนปล้องวิทยาคม

สถานศึกษาในเขต อำเภอพาน ประกอบด้วย

16. โรงเรียนดอยงามวิทยาคม
17. โรงเรียนนครวิทยาคม
18. โรงเรียนพานพิทยาคม
19. โรงเรียนพานพิเศษพิทยา
20. โรงเรียนแม่ฮ้อวิทยาคม

สถานศึกษาในเขต อำเภอป่าแดด ประกอบด้วย

21. โรงเรียนป่าแดดวิทยาคม

สถานศึกษาในเขต อำเภอแม่จัน ประกอบด้วย

22. โรงเรียนจันจว้าวิทยาคม
23. โรงเรียนแม่จันวิทยาคม

สถานศึกษาในเขต อำเภอเชียงแสน ประกอบด้วย

24. โรงเรียนเชียงแสนวิทยาคม
25. โรงเรียนบ้านแซววิทยาคม

สถานศึกษาในเขต อำเภอแม่สาย ประกอบด้วย

26. โรงเรียนแม่สายประสิทธิ์ศาสตร์
27. โรงเรียนวัดถ้ำปลาวิทยาคม

สถานศึกษาในเขต อำเภอแม่สรวย ประกอบด้วย

28. โรงเรียนแม่สรวยวิทยาคม
29. โรงเรียนวาวิวิทยาคม

สถานศึกษาในเขต อำเภอเวียงป่าเป้า ประกอบด้วย

30. โรงเรียนแม่เจดีย์วิทยาคม
31. โรงเรียนเวียงป่าเป้าวิทยาคม

สถานศึกษาในเขต อำเภอพญาเม็งราย ประกอบด้วย

32. โรงเรียนพญาเม็งราย

33. โรงเรียนแม่ต้าวิทยา

34. โรงเรียนไม้ยาวิทยาคม

สถานศึกษาในเขต อำเภอเวียงแก่น ประกอบด้วย

35. โรงเรียนเวียงแก่นวิทยาคม

สถานศึกษาในเขต อำเภอขุนตาล ประกอบด้วย

36. โรงเรียนขุนตาลวิทยาคม

37. โรงเรียนยางฮอมวิทยาคม

สถานศึกษาในเขต อำเภอแม่ฟ้าหลวง ประกอบด้วย

38. โรงเรียนสันติคีรีวิทยาคม

สถานศึกษาในเขต อำเภอแม่ลาว ประกอบด้วย

39. โรงเรียนแม่ลาววิทยาคม

สถานศึกษาในเขต อำเภอเวียงเชียงรุ้ง ประกอบด้วย

40. โรงเรียนเวียงเชียงรุ้งวิทยาคม

สถานศึกษาในเขต กิ่งอำเภอดอยหลวง ประกอบด้วย

41. โรงเรียนดอยหลวง รัชมังคลาภิเษก

2. จังหวัดพะเยา มีโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพื้นที่จำนวน 18 โรงเรียน กระจายตัวอยู่ตาม
อำเภอต่างๆ ของจังหวัด ดังนี้

สถานศึกษาในเขต อำเภอเมืองพะเยา ประกอบด้วย

1. โรงเรียนพะเยาประสาธน์วิทย์

2. โรงเรียนพะเยาพิทยาคม

3. โรงเรียนฟากกว๊านวิทยาคม

สถานศึกษาในเขต อำเภอจุน ประกอบด้วย

4. โรงเรียนจุนวิทยาคม

5. โรงเรียนพญาลอวิทยาคม

สถานศึกษาในเขต อำเภอเชียงคำ ประกอบด้วย

6. โรงเรียนเชียงคำวิทยาคม
7. โรงเรียนฝายกวางวิทยาคม

สถานศึกษาในเขต อำเภอเชียงม่วน ประกอบด้วย

8. โรงเรียนเชียงม่วนวิทยาคม

สถานศึกษาในเขต อำเภอดอกคำใต้ ประกอบด้วย

9. โรงเรียนงำเมืองวิทยาคม
10. โรงเรียนดอกคำใต้วิทยาคม
11. โรงเรียนถ้ำเปวิทยาคม

สถานศึกษาในเขต อำเภอปง ประกอบด้วย

12. โรงเรียนขุนควรววิทยาคม
13. โรงเรียนปงพัฒนวิทยาคม
14. โรงเรียนปงรัชดาภิเษก

สถานศึกษาในเขต อำเภอแม่ใจ ประกอบด้วย

15. โรงเรียนแม่ใจวิทยาคม

สถานศึกษาในเขต กิ่งอำเภอภูซาง ประกอบด้วย

16. โรงเรียนภูซางวิทยาคม

สถานศึกษาในเขต กิ่งอำเภอภูกามยาว ประกอบด้วย

17. โรงเรียนเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ พะเยา
18. โรงเรียนดงเจนวิทยาคม

3. จากการตรวจสอบ โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 36 ที่อยู่ในเขตจังหวัดเชียงราย-พะเยา มีจำนวนทั้งสิ้น 15 โรงเรียน จัดการเรียนการสอนในระดับ ช่วงชั้นที่ 3 และ 4 ปีการศึกษา 2554 โดยแบ่งขนาดโรงเรียนตามเกณฑ์ที่สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดการแบ่งขนาดโรงเรียนตามเกณฑ์จำนวนนักเรียน คือ โรงเรียนที่มี นักเรียนจำนวน ต่ำกว่า 500 คน มีรายชื่อดังต่อไปนี้

1. โรงเรียนพะเยาประสาธน์วิทย์

ที่อยู่ ถ.แม่ใจ-แม่่นาเรื่อ ต.ท่าจำปี อ.เมือง จ.พะเยา

2. โรงเรียนนำเมืองวิทยาคม
ที่อยู่ ถ.พะเยา-เชียงคำ ต.ห้วยลาน อ.ดอกคำใต้ จ.พะเยา
3. โรงเรียนดอนชัยวิทยาคม
ที่อยู่ ต.ป่าอ้อดอนชัย อ.เมือง จ.เชียงราย
4. โรงเรียนสามัคคีวิทยาคม 2
ที่อยู่ ถ.เชียงราย-ดงมะดะ ต.รอบเวียง อ.เมือง จ.เชียงราย
5. โรงเรียนดอนศิลาผางามวิทยาคม
ที่อยู่ ต.ผางาม อ.เวียงชัย จ.เชียงราย
6. โรงเรียนเวียงชัยวิทยาคม
ที่อยู่ ต.เวียงชัย อ.เมือง จ.เชียงราย
7. โรงเรียนนครวิทยาคม
ที่อยู่ ต.สันมะเค็ด อ.พาน จ.เชียงราย
8. โรงเรียนแม่จ้อวิทยาคม
ที่อยู่ ต.แม่จ้อ อ.พาน จ.เชียงราย
9. โรงเรียนดอยงามวิทยาคม
ที่อยู่ ต.ดอยงาม อ.พาน จ.เชียงราย
10. โรงเรียนจันจว้าวิทยาคม
ที่อยู่ ต.จันจว้าใต้ อ.แม่จัน จ.เชียงราย
11. โรงเรียนบ้านแซววิทยาคม
ที่อยู่ ต.บ้านแซว อ.เชียงแสน จ.เชียงราย
12. โรงเรียนวัดถ้ำปลาวิทยาคม
ที่อยู่ ต.แม่สลองนอก อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย
13. โรงเรียนดอยหลวงรัชมังคลาภิเษก
ที่อยู่ ต.โชคชัย อ.ดอยหลวง จ.เชียงราย
14. โรงเรียนบุญเรืองวิทยาคม
ที่อยู่ ถ.เทิง – เชียงของ ต.บุญเรือง อ.เชียงของ

15. โรงเรียนยางฮอมวิทยาคม

ที่อยู่ ถ. เทิง-เชียงของ ต.ยางฮอม อ.ขุนตาล จ.เชียงราย

จึงสรุปได้ว่าสถานศึกษาที่อยู่ในเขตพื้นที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขตที่ 36 ประกอบด้วยจังหวัดเชียงรายและจังหวัดพะเยา มีสถานศึกษาที่อยู่ในเขตพื้นที่ทั้งสิ้น 59 โรงเรียน และประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ ผู้บริหารและครูที่ปฏิบัติหน้าที่ภายในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 780 โรงเรียน จำแนกเป็น ผู้บริหาร 780 คน และครู 6,240 คน รวมทั้งสิ้น 7,020 คน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

สิริยุพา ศกุนตะเสถียร (2545, หน้า บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารแหล่งเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการบริหารแหล่งเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม 2) เปรียบเทียบการบริหารแหล่งเรียนรู้จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่การปฏิบัติงาน ขนาดโรงเรียนและทำเลที่ตั้งของโรงเรียน และ 3) ศึกษาความต้องการใช้แหล่งเรียนรู้ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม โดยศึกษาแหล่งเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติ บุคคล สมาคม สถานที่ หน่วยงาน เทคโนโลยีกิจกรรม วัฒนธรรมและประเพณี ตามแนวคิดหลักการบริหารวงจรคุณภาพของเดมมิง ประกอบด้วยขั้นตอนการวางแผน การดำเนินงาน การตรวจสอบ และการปรับปรุงแก้ไข กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ และหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ โรงเรียนละ 10 คน รวมทั้งสิ้น 290 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 2 ชุด ชุดที่ 1 เป็นแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และชุดที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว และทดสอบค่าที ผลการวิจัยพบว่า การบริหารแหล่งเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน ผู้บริหารโรงเรียนและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารแหล่งเรียนรู้ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษมีการบริหารการใช้แตกต่างจาก

โรงเรียนขนาดใหญ่ โรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดเล็กอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 การบริหารแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนที่ตั้งในเขตเทศบาลกับโรงเรียนที่ตั้งนอกเขตเทศบาลแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม ทุกโรงเรียนต้องใช้แหล่งเรียนรู้ทั้ง 4 ประเภท ได้แก่ แหล่งเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติ แหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล สมาคม แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานที่ สถาบัน หน่วยงาน และแหล่งเรียนรู้ที่เป็นเทคโนโลยี กิจกรรม วัฒนธรรมและประเพณี ส่วนแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนที่ผู้บริหารทุกคนต้องการใช้ คือ ห้องสมุด โรงเรียนและลำดับรองลงมาเป็นส่วนผสมในพร

อนงค์ ตันวัฒนานนท์ (2545, หน้า บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนหอพระในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนหอพระในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา รวมถึงปัญหาและข้อเสนอแนะ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนหอพระได้สนับสนุนบุคลากรให้ได้รับความรู้ ในการจัดทำสาระหลักสูตรสถานศึกษา จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ เชิญวิทยากรให้ความรู้ สนับสนุนการใช้สื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยี ส่งเสริมให้มีการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนการสอนในบางส่วน

บุญธรรม ปานเพชร (2545, หน้า บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์ จำแนกตามขนาดโรงเรียน กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 192 คน ครูผู้สอนจำนวน 192 คน รวม 384 คน พบว่า โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์ มีการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง พิจารณารายด้านเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านสื่อ วัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยี ด้านบุคคลในชุมชน ด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณี ด้านสถานที่ในหมู่บ้าน ชุมชน ตำบล ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และด้านสถานที่ในอำเภอ จังหวัด ส่วนวิธีการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน มีวิธีการใช้โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง วิธีการที่มีการใช้มากที่สุด คือ ส่งนักเรียนเข้าประกวด แข่งขันทักษะทางวิชาการนอกโรงเรียน รองลงมาคือ พานักเรียนออกไปศึกษาและร่วมกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น ปัญหาอุปสรรคการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนโดยรวมพบปัญหาอุปสรรคอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาที่พบมากที่สุดในแต่ละด้าน คือ การควบคุมดูแลความปลอดภัยของนักเรียน นักเรียนไม่มีประสบการณ์ในการออกไปสัมภาษณ์วิทยากร แหล่งการเรียนรู้อยู่ไกล การคมนาคมไม่สะดวก งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรซื้อวัสดุ อุปกรณ์

ครูภัณฑ์ มีจำนวนจำกัด ระเบียบการเยี่ยมวัดศุ อุปรกรณ์ และระเบียบการพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ มีมากเกินไป โรงเรียนมีขนาดต่างกัน มีการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ศิริพร กองแก้ว (2548, หน้า บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการบริหารแหล่งเรียนรู้ในสังกัดเทศบาลจังหวัดลพบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารแหล่งเรียนรู้ในสังกัดเทศบาลจังหวัดลพบุรีและเพื่อเปรียบเทียบสภาพและปัญหาการบริหารแหล่งเรียนรู้ในสังกัดเทศบาลจังหวัดลพบุรี โดยจำแนกตามประเภทการทำงาน ตำแหน่งหน้าที่การปฏิบัติงาน และเขตพื้นที่ตั้งของโรงเรียน โดยใช้กระบวนการบริหารของเดมมิ่ง ผลการวิจัยพบว่า สภาพการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมากและปัญหาการบริหารแหล่งเรียนรู้อยู่ในระดับปานกลาง เปรียบเทียบโดยภาพรวมพบว่า ปัญหาการบริหารแหล่งเรียนรู้ในสังกัดเทศบาลจังหวัดลพบุรีที่อยู่ในเขตพื้นที่แตกต่างกัน มีสภาพและปัญหาแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อจำแนกตามหน้าที่การปฏิบัติงานพบว่า ปัญหาการบริหารแหล่งเรียนรู้ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ศศิธร ภิรมย์นภา (2549, หน้า บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพการดำเนินงานแหล่งเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนในอำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อ สํารวจแหล่งเรียนรู้และรูปแบบกิจกรรมการใช้แหล่งเรียนรู้ และเปรียบเทียบสภาพการดำเนินงานแหล่งเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษา จำแนกตามขนาดของโรงเรียน ใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผนการใช้แหล่งเรียนรู้ ด้านการดำเนินการใช้แหล่งเรียนรู้ ด้านการประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้ และด้านปรับปรุงพัฒนาการใช้แหล่งเรียนรู้ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในอำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า 1) แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนที่มีมากที่สุด ได้แก่ ห้องสมุดและป้ายนิเทศ ลักษณะของกิจกรรมที่จัดมากที่สุดในโรงเรียนขนาดใหญ่ คือ การให้บริการยืม - คืนหนังสือในห้องสมุด ส่วนลักษณะกิจกรรมที่จัดมากที่สุดในโรงเรียนขนาดเล็กคือ การฝึกปฏิบัติงานเกษตร 2) แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ประเภทบุคคล โรงเรียนขนาดใหญ่เลือกใช้นักบวช/ พระสงฆ์ในการจัดการศึกษามากที่สุด โรงเรียนขนาดเล็กใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมากที่สุด ประเภททรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น พบว่า โรงเรียนขนาดใหญ่และโรงเรียนขนาดเล็ก เลือกใช้ถ้ำขมิ้นในการจัดการศึกษามากที่สุด แหล่งเรียนรู้ประเภทที่มนุษย์สร้างขึ้น โรงเรียนขนาดใหญ่และโรงเรียนขนาดเล็ก เลือกใช้วัด/ศาสนสถาน ในการจัดการศึกษามากที่สุดและแหล่งเรียนรู้ประเภทวัฒนธรรมประเพณี พบว่า ทั้งโรงเรียนขนาดใหญ่และโรงเรียนขนาดเล็ก ใช้ประเพณีลอยกระทง ในการจัดการศึกษามากที่สุด ส่วนรูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อ

การจัดการศึกษา โรงเรียนขนาดใหญ่ใช้รูปแบบเชิงวิทยากรมาให้ความรู้แก่นักเรียนในโรงเรียนมากที่สุด โรงเรียนขนาดเล็ก ใช้รูปแบบจัดกิจกรรมเรียนรู้ขึ้นเอง ในโรงเรียนมากที่สุด 3) โรงเรียนในอำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีการดำเนินงานแหล่งเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษาทั้งภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง 4) โรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็ก มีสภาพการดำเนินงานแหล่งเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษา ในภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 แต่เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านการปรับปรุงพัฒนาการใช้แหล่งเรียนรู้ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

งานวิจัยต่างประเทศ

เกลเคิน (Gehlken, 1994, p. 33-38 A) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของห้องสมุดในโรงเรียนมัธยมศึกษา 3 แห่ง ทางใต้ของมลรัฐคาโรไลนา (Carolina) โดยศึกษาบทบาทของรายการวัสดุของห้องสมุดในเชิงปริมาณและคุณภาพ บทบาทของผู้เชี่ยวชาญสื่อและความรู้ความเข้าใจในการให้บริการห้องสมุดในโรงเรียนมัธยมทั้ง 3 แห่งว่าเป็นที่ยอมรับของนักเรียนในการนำนวัตกรรมใหม่ ๆ เข้ามาใช้ในการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ โดยผู้วิจัยใช้แบบสอบถามสำรวจความคิดเห็นจาก ครูผู้เชี่ยวชาญสื่อ (บรรณารักษ์) ผู้บริหารและนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า ห้องสมุดโรงเรียนประสบผลสำเร็จโดยการการสนับสนุนของผู้บริหาร และการดำเนินงานของผู้เชี่ยวชาญสื่อในการจัดหาและรวบรวมวัสดุห้องสมุดให้ตรงตามหลักสูตรและความสนใจของนักเรียน ส่งเสริมการใช้ห้องสมุดด้วยการจัดบรรยากาศให้ดึงดูดความสนใจให้เข้าใช้ห้องสมุด ความสะดวกสบายในการศึกษาค้นคว้า จัดพื้นที่ภายในห้องสมุดให้มีอิสระในการใช้ สามารถค้นคว้าได้ตามต้องการและการปลูกฝังให้นักเรียนรักการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองทั้งในโรงเรียนและการศึกษาตลอดชีวิต

ลี ชู – เวิน (Lee Shu – Wen, 1997, p. 12-18 A) ได้ศึกษาเรื่อง การประเมินผลการไปศึกษานอกสถานที่ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทัศนคติของนักเรียนที่เรียนวิชาชีววิทยา ผลการศึกษาพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มทดลองหรือกลุ่มที่ไปศึกษานอกสถานที่ สูงกว่ากลุ่มควบคุมซึ่งเป็นกลุ่มที่เรียนอยู่ในห้องทดลอง แต่จะมีทัศนคติทางบวกต่อการไปศึกษานอกสถานที่มากกว่ากลุ่มที่ไปศึกษานอกสถานที่ ส่วนกลุ่มที่ไปศึกษานอกสถานที่จะได้รับประสบการณ์ที่กว้างขวางเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี

จอยซ์ เอ. มุลลินส์ (A. Mullins, 1999, p. 24-31 A) ได้ทำการศึกษา ผลกระทบที่มีต่อครูและนักเรียนจากการไปศึกษานอกสถานที่โดยใช้พิพิธภัณฑ์ทางธรรมชาติ ผลการศึกษาพบว่าการศึกษาที่ไปศึกษานอกสถานที่โดยใช้พิพิธภัณฑ์ทางธรรมชาติ ทำให้ครูและนักเรียนมีชีวิตใหม่และเกิดแรงจูงใจสำหรับ

อุปสรรคของการจัดการศึกษานอกสถานที่ คือครูผู้สอนจะปิดกั้นตัวเอง เพราะกลัวการพานักเรียนไปนอกสถานที่และเขาเชื่อว่างานวิจัยนี้เป็นแบบอย่างของการจัดการศึกษานอกสถานที่โดยใช้พิพิธภัณฑ์ทางธรรมชาติต่อไป

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษางานวิจัยในประเทศ ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการบริหารแหล่งเรียนรู้ของกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษาในระดับจังหวัด โดยมีการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา นโยบายและบทบาทหน้าที่ของกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา ในด้านการวางแผน สื่อการเรียนการสอนและการพัฒนาบุคลากร การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ การเปรียบเทียบขนาดและสถานที่ตั้งของแหล่งเรียนรู้ การใช้แหล่งเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษายังประสบกับปัญหาอยู่พอสมควร ปัญหาที่สำคัญของการใช้แหล่งเรียนรู้ คือ การขาดงบประมาณ การขาดแคลนข้อมูลสารสนเทศของแหล่งเรียนรู้ การไม่ได้รับการสนับสนุนจาก ฝ่ายบริหารเท่าที่ควร และการขาดการจัดการที่ดี และยังพบว่า ขนาดของโรงเรียนก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลให้การดำเนินงานแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนมีความแตกต่างกัน

สำหรับการศึกษาวิจัยในต่างประเทศ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นงานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนประเภทสถานที่ อันได้แก่ การดำเนินงานของห้องสมุด โรงเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ยังมีปัญหาอุปสรรค ข้อขัดข้องอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการจัดการที่ยังไม่เป็นระบบระเบียบ ขาดการวางแผนที่ดี และมีข้อจำกัดหลายประการที่ทำให้ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านสื่อวัสดุ สิ่งพิมพ์ อุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์และบทบาทของบรรณารักษ์ และพบว่าชุมชนเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญที่ทำให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรงและเป็นรูปธรรม เพราะเป็นการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการที่ได้รับการศึกษาจากของจริงในสถานการณ์จริงที่เป็นประโยชน์และสัมพันธ์กับชีวิตจริง เป็นการเรียนรู้ความจริงในตัวเองและในสิ่งแวดล้อมจากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทำให้ผู้เรียนเข้าใจตนเองและผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับตน นอกจากนี้จะพบว่าการเรียนรู้ที่ใช้ (แหล่งทรัพยากรชุมชน) มีลักษณะเด่นที่จะช่วยให้ครูและนักเรียนมีความเข้าใจกันมากขึ้น ช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองระหว่างครูกับนักเรียนและระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนโดยใช้แหล่งทรัพยากรชุมชนยังมีอยู่น้อยมาก

จากการศึกษาวิจัยสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์หรือยุคข้อมูลข่าวสาร แหล่งเรียนรู้ทางเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทที่สำคัญยิ่งต่อการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

สถานศึกษา ผู้บริหาร ครูและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา จะต้องมีความตระหนักใน
ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ทางเทคโนโลยี และคิดหาแนวทาง วิธีการที่จะจัดระบบ และวางแผนให้
การดำเนินงานแหล่งเรียนรู้เป็นไปเพื่อการส่งเสริมการจัดการศึกษา สามารถบรรลุเป้าหมายของ
หลักสูตร บรรลุตามวิสัยทัศน์ พันธกิจของโรงเรียน และเป็นไปตามวิสัยทัศน์ของการปฏิรูปการศึกษาใน
ทศวรรษที่ 2 ที่ว่า “คนไทยได้เรียนรู้ ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ”